

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Realizace hudebně - pohybových činností
v plzeňských mateřských školách

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Alena Váchová

Vypracovala:

Markéta Stolzová

České Budějovice, 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 31. března 2013

Markéta Stolzová

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Aleně Váchové a konzultantce Mgr. Pavle Sovové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při tvorbě této práce. Dále děkuji za velkou podporu Mgr. Martině Beranové a svému synovi Ondrovi za pomoc při tvorbě tabulek a grafů.

Abstrakt

Bakalářská práce mapuje realizaci hudebně - pohybových aktivit v plzeňských mateřských školách. Teoretická část popisuje význam hudebních a pohybových činností pro člověka, hudební a pohybový vývoj dítěte s důrazem na předškolní věk. Zároveň obsahuje popis jednotlivých hudebně - pohybových činností využívaných v mateřské škole. Praktická část byla realizována formou dotazníkového šetření, vlastního pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Mapuje podmínky pro realizaci i samotnou realizaci hudebně - pohybových činností v 60 třídách plzeňských mateřských škol.

Klíčová slova: hudebně - pohybové činnosti, hudební vývoj dítěte, pohybový vývoj dítěte, Orffův instrumentář, pohybové pomůcky, předmětové kompetence učitele MŠ, dotazníkové šetření, polostrukturovaný rozhovor, pozorování

Abstract

Bachelor thesis maps the implementation of music - physical activities in Pilsen kindergartens. The theoretical part describes the importance of music - physical activities for a human, music - physical development of children with an emphasis on pre-school age. It also includes a description of individual music - physical activities used in kindergartens. The practical part was carried out through a questionnaire survey, self-observation and semi-structured interviews. It maps the conditions for realization and the realization itself of music - physical activities in 60 kindergarten classes in Pilsen.

Key words: music - physical activities, music development of children, physical development of children, Orff instrumentation, physical aids, subject-specific competencies of kindergarten teachers, questionnaire surveys, semi-structured interview, observation

OBSAH:

ÚVOD.....	8
1. HUDBA A POHYB V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA.....	9
1.1. Hudba a její význam pro člověka	9
1.2. Pohyb a jeho význam pro člověka	10
2. HUDEBNÍ A POHYBOVÝ VÝVOJ DÍTĚTE OD NAROZENÍ DO 6 LET ...	13
2.1. Hudební vývoj předškolního dítěte.....	13
2.1.1. Období kojenecké a období batolete	13
2.1.2. Období předškolního věku	14
2.2. Pohybový vývoj předškolního dítěte.....	16
2.2.1. Období od narození do 3 let.....	16
2.2.2. Období předškolního věku.....	17
3. HUDEBNĚ - POHYBOVÉ ČINNOSTI V MŠ	19
3.1. Hudebně - pohybové činnosti	19
3.1.1. Držení těla, uvolňovací cviky, jednoduché pohybové prvky.....	20
3.1.2. Pohybové hry	21
3.1.3. Chůze, běh, poskoky	21
3.1.4. Hra na tělo	21
3.1.5. Pohyb a hudebně vyjadřovací prostředky	22
3.1.6. Pohyb a poslech.....	23
3.1.7. Pohybová improvizace.....	23
3.1.8. Dětské lidové taneční hry	24
3.1.9. Pohybové ztvárnění písní	24
3.2. Předpoklady realizace hudebně - pohybových činností.....	25
3.2.1. Kompetence pedagoga	25
3.2.2. Prostorové a materiální podmínky	26
3.2.3. Hudebně - pohybové činnosti jako součást vzdělávací nabídky	27

4. VÝZKUMNÁ ČÁST	29
4.1. Cíl výzkumu	29
4.2. Metodika výzkumného šetření	29
4.2.1. Dotazník	29
4.2.2. Pozorování a rozhovor	30
4.2.3. Charakteristika výzkumného souboru a účastníků výzkumu	31
4.3. Výsledky výzkumného šetření	33
4.3.1. Materiální vybavení třídy pro hudebně - pohybové činnosti	33
4.3.2. Osobní postoj pedagogů k hudebně - pohybovým činnostem a jejich kompetence	35
4.3.3. Využití hudebně - pohybových činností	38
4.3.4. Kvalita hudebně - pohybových činností a co ji ovlivňuje - postřehy z pozorování	42
4.4. Shrnutí výsledků kvalitativní části výzkumu	45
ZÁVĚR	48
LITERATURA	50
Příloha I - Význam hudebně - pohybových činností pro rozvoj řeči	53
Příloha II - Pěvecké, instrumentální a poslechové činnosti	55
Příloha III - Dotazník	62
Příloha IV - Záznamový arch z pozorování	65
Příloha V - Popis pozorování a rozhovorů	66
Příloha VI - Souhrnné tabulky	77

ÚVOD

Hudbě se věnuji již od svého mládí. Od čtyř let jsem navštěvovala lidovou školu umění, kde jsem se učila hrát na klavír. Také jsem zpívala v dětském sboru. Po ukončení základní školy jsem vystudovala konzervatoř a nyní již přes 20 let učím v základní umělecké škole hru na klavír a hudební nauku.

Po celou dobu pracuji i s dětmi předškolního věku, proto znám úroveň jejich pohybového i hudebního vývoje. V posledních letech zaznamenávám její postupné snižování. Do základní umělecké školy nastupuje stále více dětí s nedostatečně rozvinutou motorikou, často s logopedickými vadami. Je obecně známo, že děti v dnešní době vnímají hudbu často jen jako kulisu, aktivní provozování hudby v rodině je spíše vzácností. Rovněž pohybová aktivita je často nahrazena sledováním televize či hrami na počítači.

Při studiu logopedie jsem pochopila důležitost provázanosti pohybového vývoje s vývojem rozumovým a hlavně s vývojem řeči. Upoutala mě rovněž terapie řečových vad pomocí zpěvu (např. při koktavosti). Vzhledem k tomu, že k rozvoji osobnosti dítěte výrazně přispívá jeho pobyt v mateřské škole, rozhodla jsem se zjistit, jak pedagogičtí pracovníci mateřských škol pracují s dětmi v oblasti hudebně pohybové.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem se realizují hudebně - pohybové činnosti v mateřských školách v Plzni. Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

Úvodní kapitola teoretické části pojednává o významu hudby a pohybu pro člověka. Druhá kapitola mapuje hudební a pohybový vývoj dítěte od narození do šesti let s důrazem na období předškolního věku. Třetí kapitola popisuje jednotlivé druhy hudebně - pohybových činností využívaných v MŠ a jejich vztah k ostatním oblastem hudební výchovy, jako je zpěv nebo poslech. Zabývá se i předpoklady realizace těchto činností, jako jsou kompetence pedagoga, prostorové a materiální podmínky třídy.

Praktická část popisuje vlastní výzkum formou dotazníkového šetření, pozorování a polostrukturovaných rozhovorů a předkládá jejich výsledky. Dotazníkové šetření proběhlo v 60 třídách plzeňských mateřských škol, pozorování a polostrukturované rozhovory v sedmi třídách šesti mateřských škol.

1. HUDBA A POHYB V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

1.1. Hudba a její význam pro člověka

Existuje mnoho různých teorií o tom, jak hudba vlastně vznikla. Na rozdíl od jiných druhů umění se u hudby nelze příliš spolehnout na přímé důkazy. Jedna z teorií je, že hudba vznikla napodobováním zpěvu ptáků a ostatních zvuků přírody. Také je ale možné, že se vyvinula společně s řečí nebo že pomáhala udržovat tempo společné práce. V každém případě provází hudba člověka od pradávna, od narození do jeho smrti a na každém jeho kroku.[1]

Hudba člověka velice intenzivně ovlivňuje. Působí na něj mocně a všestranně nejen svými zvukovými podněty (zvukovým materiálem a jeho vlastnostmi), ale i významovou stránkou (sdělením určitého obsahu). Muzikologickými výzkumy bylo potvrzeno, že hudba ovlivňuje u člověka oblast psychickou i tělesnou (Campbell, 2008).

V tělesné oblasti může mít poslech hudby vliv na srdeční tep, krevní tlak, může se podílet na uvolňování svalového napětí, ovlivňovat tělesnou teplotu, trávení a podobně. Mnohé tělesné pocity nebo fyziologické děje našeho organismu si při aktivním kontaktu s hudbou ani neuvědomujeme - např. silné zesilování vyvolá chvění a napětí, při zpomalování zadržujeme dech, na výrazný rytmus tanečních skladeb instinktivně reagujeme pohybem.

V psychické oblasti ovlivňuje hudba naše emoce a citové stavy. Hudbou určitého typu je možno uklidňovat, stimulovat, uvolňovat, ale i naopak vyvolat stavy napětí nebo úzkosti. Hudba významně podněcuje představivost a fantazii. Člověk hudebnímu dění propůjčuje vlastní obsah, význam, smysl - odráží v něm svůj život, konfrontuje slyšené s vlastními představami a životními zážitky. Hudba ovlivňuje i nejvyšší patra psychiky člověka - **myšlení**. Neurologické a chemické procesy, které hudba a její převážně aktivní produkce spouští v lidském mozku, podporují paměť, matematické, analytické a verbální schopnosti, ale také celkovou inteligenci a efektivitu myšlení. [2]

Jak uvádí Sedlák (1985), hudba má své nezastupitelné místo i **v rozvoji osobnosti a ve výchově člověka**. Podle Zezuly (1987) je hudební výchova velmi rozmanitou činností, prolínající se do všech oblastí vývoje osobnosti dítěte. Měla by při tom plnit především tyto funkce (Sedlák, 1988, s. 8):

1) Funkci estetickou - umožňující hudebně estetický prožitek a poznání krásy. U hudebně připraveného člověka je estetický prožitek velmi silný a uvádí do pohybu jeho vnitřní bytostné síly, vnitřně ho přetváří a ovlivňuje, působí na celou jeho osobnost (např. návštěva divadelního představení nebo návštěva koncertu).

2) Funkci výchovnou (etickou) - formující mravní profil a životní názory člověka (např. uvědomování si lidových písní, vlasteneckých písní, národních písní, říkadel a tanců).

3) Funkci specifického osvojování světa - prostřednictvím hudby člověk poznává a osvojuje si svým osobitým způsobem svět. Toto poznání pak prostřednictvím hudby sděluje jiným. Hudba se tak stává jedním z prostředků mezilidské komunikace

4) Funkci terapeutickou - hudba svou schopností podněcuje i uklidňuje, poskytuje člověku vnitřní klid, naplňuje jeho nitro, umožňuje mu psychické odreagování od konfliktních situací (muzikoterapie). „*Hudba jako jeden z neuroleptických činitelů snižuje projevy nervozity u dětí a mládeže až o 30%.*“ (Marek, 2000, s. 23). S její pomocí jsou odstraňovány neurózy a funkční poruchy, koktavost, dyslektické čtení a psaní, usnadňuje aplikaci narkózy.

V dnešní době nás hudba obklopuje od narození na každém kroku. Bohužel se na nás valí z televize, z rozhlasu, mobilů a MP3 přehrávačů spíše hudba reprodukováná, samotné zpívání a domácí muzicírování ve velké míře ustoupilo do pozadí.

1.2. Pohyb a jeho význam pro člověka

Pohyb je základní vlastností živé hmoty a je nutný pro správný vývoj každého živého tvora. Je i prostředkem komunikace, díky němuž člověk vnímá a poznává sebe i své okolí. V pohybu, ač si to neuvědomujeme, se odráží celý člověk – myšlenky, emoce, city a fantazie. Je důležitý k harmonickému vývoji a formování osobnosti, ovlivňuje nejen stránku fyzickou, ale i psychickou, což má vliv na vývoj vlastností, ctižádosti a vůle.

Dostatečná pohybová stimulace vede k rovnoměrnému růstu a vývoji organismu po celý život. Upevňuje se nosný a svalový aparát, pohybová činnost zajišťuje správné postavení jednotlivých obratlů páteře a její esovitě zakřivení. Malým dětem pomáhá cvičení k vývoji silných kostí a starší osoby chrání před řídnutím kostí – osteoporózou.

Kosti reagují na mechanickou námahu, kterou jim pohyb způsobuje, vytvářejí více základní hmoty – vápníku a kolagenu. Čím více kolagenu se vytvoří, tím více jsou kosti silnější a pevnější. Díky cvičení se zvětšuje objem svalů, jsou lépe zásobovány a vyživovány. Zvětšuje se pevnost vazů (stabilizují klouby) a šlach (upínají svaly ke kostem) v tahu (Gajdošová, 2009).

Optimální pohyb podněcuje přes nervový a hormonální systém celý organizmus k výraznější látkové přeměně. Podporuje činnost srdce a snižuje klidovou tepovou frekvenci, čímž srdce pracuje efektivněji. Zvyšuje dechový objem a vitální kapacitu plic, napomáhá odstraňovat toxické látky z těla, stimuluje produkci endorfinů v mozku a harmonizuje vegetativní nervový systém.

Pohybová aktivita je nutná ke zdravému růstu a je preventivním prostředkem péče o zdraví. Při nedostatku pohybu dochází ke vzniku svalových dysbalancí projevujících se vadným držením těla s vývojem ortopedických potíží. Absence pohybu přispívá ke vzniku kardiovaskulárních, respiračních či endokrinologických nemocí, podporuje nadváhu a obezitu, vede k psychickým problémům.

Správný pohybový vývoj a přiměřená pohybová aktivita má obrovský vliv na celkový vývoj dítěte.¹ Jako u hudební výchovy můžeme analogicky uvažovat i o funkcích pohybové výchovy:

1) Funkce estetická - umožňující pohybově estetický prožitek a poznání krásy. Sílu a vliv pohybově estetického prožitku (což může být např. návštěva baletního představení, výrazového tance, pantomimického vystoupení) ovlivňuje estetická i pohybová připravenost a vnímavost člověka. Estetický prožitek zprostředkovávají i sportovní výkony – např. krasobruslení, gymnastika či synchronizované plavání.

2) Funkce výchovná (etická) - formující mravní profil a životní názory člověka. Pohyb, stejně jako hudba, zprostředkovává radostný prožitek sebe sama. Pohyb umělecký i sportovní vede ke spolupráci, k sebeovládání atd.

---

¹ Např. u dítěte, u něhož probíhá správný pohybový vývoj, nastupuje většinou v odpovídajícím období i vývoj řeči. Postižení pohybového ústrojí nebo opožděný motorický vývoj často vedou k opoždění i vývoje řeči. Neobratné děti mají často více nedostatků ve výslovnosti než děti pohybově průměrné. Proto je velmi důležité u dětí rozvíjet hybnost celého těla (tzv. hrubou motoriku), hybnost ruky (jemnou motoriku) i obratnost mluvidel (motorika mluvních orgánů). (Klenková, Kolbábková, 2005, s. 18)

3) Funkce specifického osvojování světa - pohyb je jedním ze způsobů, kterými člověk poznává svět. Své poznání a prožívání člověk sděluje prostřednictvím pohybu (např. nonverbálním jednáním) druhým, pohyb je významnou součástí mezilidské komunikace.

4) Funkce terapeutická - pozitivní vliv pohybu děti vnímají již od narození. Pohybová činnost umožňuje relaxaci a psychické odreagování. Existují i terapeutické směry, které přímo pracují s tělem a pohybem (např. bioenergetika²).

---

² Bioenergetika je terapie, která pracuje s tělem. Pomocí zvláštních jednoduchých pohybových cvičení, u kterých hraje důležitou roli dýchání, zvyšuje hladinu energie člověka a její proudění v těle. (viz Lowen, 2009)

2. HUDEBNÍ A POHYBOVÝ VÝVOJ DÍTĚTE OD NAROZENÍ DO 6 LET

2.1. Hudební vývoj předškolního dítěte

Hudební vývoj dítěte probíhá již od jeho narození³ a v prvních šesti letech života hraje významnou roli v jeho celkovém ontogenetickém rozvoji. Je těsně spjat s vývojem jeho duševních schopností, jako jsou senzomotorické reakce, představy, fantazie, paměť atd. Souvisí i s celkovým emočním laděním dítěte, jeho temperamentem a vůlí. Rozvoj hudebnosti ovlivňují jak vrozené dispozice dítěte, tak prostředí, které buď dané predispozice rozvíjí, nebo naopak utlumuje.

Sedlák (1974) dělí toto období na dvě etapy:

- období kojenecké a období batolete (do ukončení 3. roku)
- předškolní věk (4. - 6. rok)

2.1.1. Období kojenecké a období batolete

Podle Sedláka (1974) je hudební rozvoj v tomto období podmíněn zejména rozvíjející se sluchovou citlivostí a hlasovou funkcí, která souvisí s rozvojem dětské řeči. Hudební projevy jsou těsně vázány na rozvoj motoriky a na rytmické pohyby. Rytmus vnímá dítě již v matčině lůně (tlukot matčina srdce, houpavé pohyby těla). Po narození začíná vnímat i samo sebe - své biologické rytmy a také pravidelné střídání dějů kolem sebe. Smysl pro rytmus bývá u batolat vyvinutější než schopnost reprodukovat melodii.

Aktivně se vyvíjí také hlasový orgán dítěte. Projevuje se hned po narození křikem (Vágnerová, 2008, s. 94). Rozsah hlasu novorozence je malý, pohybuje se kolem a¹ (Kutálková, 2010, s. 9). Od 3. - 4. měsíce se poloha hlasu mírně rozšiřuje do výšky i do hloubky. Dítě začíná s hlasem experimentovat. Při napodobování často dochází k nepřesné artikulaci a výslovnosti, dítě však vždy správně napodobí přízvuk, výrazové akcenty a melodii slova. Je to proto, že rytmus a melodie jsou fylogeneticky nejstarší

---

³ Setkáme se i s názory, že hudební výchova začíná od samého početí. Hudební pedagog Pavel Jurkovič citoval na semináři v Plzni (červenec 2011) slova druhého ředitele Orffova Institutu Wilhelma Kellera: „Hudební výchova začíná devět měsíců před narozením.“

prvky řeči (Sedlák, 1974, s. 85). Od dvou let si dítě začíná samo prozpěvovat a na počátku 3. roku se objevují pokusy o imitaci jednoduché písně.

V tomto období se setkáváme s vlastními hudebními projevy dítěte - „zpěvu po svém“. Dítě si vytváří své vlastní melodie a slova a zpívá je své oblíbené hračky nebo zvířátku (Kodejška, 2002). Typické je přecházení z mluvené řeči do zpěvu, dítě používá jakýsi „mluvozpěv“. Aktivizace těchto muzických faktorů je výbornou přípravou k mluvním projevu dítěte.⁴

2.1.2. Období předškolního věku

„Předškolní období je rozhodujícím obdobím pro hudební rozvoj dítěte.“ (Sedlák, 1974, s. 89). V tomto období dochází vzhledem k biologickému zrání k intenzivnímu rozvoji sluchového analyzátoru. Až dvojnásobně vzrůstá kvalita diferenčních (rozlišovacích) sluchových schopností pro sílu, délku a výšku tónů (zvuků). Dítě rozliší zvuky vyskytující se v přírodě, hlasy lidí. Zlepšováním koordinace sluchu a hlasu se zkvalitňuje vokální reprodukce. Pěvecká činnost je u dětí tohoto věku velmi oblíbená a realizuje se především rytmizací a melodizací říkadel doprovázenou hrou na tělo nebo na Orffovy nástroje. S hlasem je však třeba pracovat velmi opatrně, neboť se stále vyvíjejí hrtanové, hlasivkové a dýchací svaly a v důsledku toho má dětský hlas *„jasnou a zvonivou barvu“*. (Tichá, 2009, s. 21). Je proto nutné ho silově nepřepínat, respektovat jeho přirozený rozsah a polohu. Rozsah pěveckého hlasu se pohybuje mezi tóny d¹ - a¹ (Sedlák, 1974).

Postupně dochází k upevňování tonálního cítění - dítě dokáže zazpívat píseň i od jiného tónu, než ji slyšelo a je schopné do jisté míry dodržovat vztahy vzhledem k tomuto tónu.

Kromě sluchu a hlasu dochází v předškolním věku i k velkému rozvoji hrubé a jemné motoriky. Zlepšuje se koordinace pohybů těla s rytmem hudby. Dítě na hudbu spontánně reaguje pohybem celého těla, mimikou. Vedle scénického vyjádření obsahu písně jednoduchým pohybem je možné v tomto věku začít i s prvními tanečními kreacemi, např. kruhovými nebo řadovými tanci. Pohybem mohou děti znázornovat i hudebně - výrazové prostředky (vysoko - hluboko, pomalu - rychle, slabě - silně...) (Kodejška, 2002, s. 54).

---

⁴ viz Příloha I

Zpřesňováním pohybů těla, rozvojem hudební paměti a upevňováním tonálního citění se rozvíjí hudební myšlení, fantazie a představivost, vytvářejí se základní poslechové zkušenosti. Dítě rozpozná charakter hudby - veselá, smutná, pomalá atd., dokáže samo posoudit, která hudba je vhodná k pochodování, k tanci, na uklidnění.

V předškolním období se postupně rozvíjí předpoklady pro hru na hudební nástroje (Sedlák, 1974, s. 88). Příprava hry na nástroj začíná nejprve tzv. hrou na tělo (tleskání, pleskání, dupání...), poté začínají děti hrát na rytmické a melodické nástroje Orffova instrumentáře. Kolem 5. - 6. roku může dítě začít hrát i na klasické hudební nástroje. Nejvhodnějšími nástroji jsou zobcová flétna, klavír nebo housle. Vždy je však třeba zohlednit individuální schopnosti dítěte.

Holas (2004) člení toto šestileté období na tři etapy:

- prenatalní období - první rok života: „*období orientace ve zvukovém prostoru*“

Zpočátku bezděčné zvukové projevy dítěte začínají postupně vyjadřovat nějakou potřebu – stávají se prostředkem komunikace. Dítě intuitivně hledá zdroj zvuku, ke konci prvního roku začíná napodobovat slyšené. Je to období rozvoje sensorické a emocionální citlivosti na vnější a akustické podněty. Dítě pohybem reaguje na zvukové a hudební podněty a sluchem je rozlišuje.

- 18 měsíců - 4 roky: „*období orientace v tónovém prostoru - fáze difúzní*“

Dítě se zajímá o metroritmické struktury vět, slov a říkadel, dochází k fixaci fonémů rodného jazyka. Dítě se pokouší nejprve o jejich napodobování, později i o samostatný projev. V tomto období se tvoří základy hudební paměti. Dítě samo a spontánně reaguje na rytmickou hudbu pohybem, objevují se první pokusy o improvizaci.

- předškolní věk (4 - 6 let): „*období orientace v tónovém prostoru - fáze komparativní*“ (srovnávací).

V tomto období se dítě učí rozlišovat základní vlastnosti a některé vlastnosti skladby jako celku. Vytváří se základní hudebně - výrazové prostředky, upevňuje se hudební citění a formuje se schopnost emocionálního prožívání. Zhruba od pěti let je dítě schopné intonačně i rytmicky správné reprodukce jednoduchých písní.

Období předškolního věku je rozhodující pro hudební rozvoj dítěte, na kterém se podílí rodina a pedagogové v předškolním zařízení. Hudební vývoj jednotlivých dětí

může být velmi odlišný a nerovnoměrný, projevuje se zde jeho sociální a kulturní podmíněnost (Kodejška, 2002). Největší podíl na kvalitě hudebního vývoje dítěte má zpravidla dostatek či nedostatek hudebních podnětů. V dnešní době je často rodina málo podnětným prostředím, chybí zde přirozená touha po zpěvu.⁵ Předškolní zařízení nemůže rodinu nahradit, ale může její funkci v oblasti hudebního vývoje zastoupit.

2.2. Pohybový vývoj předškolního dítěte

2.2.1. Období od narození do 3 let

Již v **prenatálním období** je lidský plod aktivní - první, sotva znatelné pohyby se objevují v 7. týdnu těhotenství, v 9. týdnu můžeme pozorovat samostatné nekoordinované pohyby horních i dolních končetin, otáčení hlavičky. Plod vraští čelo, otvírá a zavírá ústa a objevují se náznaky úchopových pohybů. Postupně reaguje pohybem i na podněty zvukové, vizuální, na tlak i na bolest (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V **novorozeneckém období** (doba jednoho měsíce po porodu) jsou motorické pohyby stále převážně spontánní a reflexní. Pohyby horních končetin jsou rychlé a nekoordinované. Pěsti jsou většinou zaťaté a nejsou připraveny pro aktivní úchop (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V **kojeneckém období** (od 1. měsíce do 12 měsíců věku dítěte) dochází k prudkému psychickému a tělesnému vývoji. Posilují se svaly, nad kterými dítě postupně získává kontrolu, zlepšuje se celková motorika. Dítě nejprve v poloze na bříšku zvedá hlavičku, opírá se při tom o natažené horní končetiny. Umí se převrátit z bříška na záda a naopak, začíná sedět. Později dochází k první aktivní lokomoci - lezení, čímž aktivně získává nové podněty. Ve dvanácti měsících se vztahuje do stoje, drží se nábytku a obchází jej. Poté následují první samostatné krůčky.

V tomto období dochází též k rozvoji jemné motoriky. Dítě nejprve uchopuje předměty tzv. dlaňovým úchopem, kdy používá čtyři prsty s vyloučením palce. Od devíti měsíců zvedá předměty tzv. klíštkovým úchopem - sevře je mezi palec

---

⁵ Kodejška ve svém výzkumu kvality hudebního prostředí zjistil, že komplexní přístup k rozvoji pěveckých, instrumentálních a hudebně pohybových dovedností byl zaznamenán jen u 2 % rodin. Výzkumu se zúčastnilo 169 rodin (Kodejška, 2002, s. 36).

a ukazováček. Mnohem náročnější je záměrné pouštění předmětů, které dítě zvládá kolem 10. měsíce (Opatřilová, 2003). Na konci tohoto období dokáže dítě tleskat rukama, udělat pá - pá a postavit dvě kostky na sebe.

V průběhu **batolecího období** (od jednoho roku do tří let) dítě postupně opouští lezení a účinným prostředkem pohybu v prostoru se stává chůze (Zelinková, 2007, s. 50). Ta postupně nabývá na plynulosti, jistotě a rychlosti. Objevují se první pokusy o běh, který je většinou strnulý a s rukama od sebe. Dvouleté dítě již chodí a utíká dobře, téměř nepadá a zvládá nerovnosti terénu. Dokáže poskočit snožmo na místě, rádo skáče z malé výšky. Také zvládne jízdu na tříkolce. Ve dvou a půl letech chodí do schodů bez přidržování a se střídáním nohou. Chůzi ze schodů dolů zvládne dítě zpravidla až kolem tří let.

V tomto období dochází také k velkému rozvoji jemné motoriky. Manipulace s předměty se stává smysluplnou, koordinace pohybu ruky začíná být přesnější a diferencovanější (Opatřilová, 2003). Dítě udrží hrnek v jedné ruce, samo se napije, rádo drží lžičku. Při svlékání umí rozepínat velké knoflíky a rozevírat velké zipy. Pokroky dělá i v oblasti zacházení s tužkou. Objevují se první pokusy o kreslení, malování a modelování.

2.2.2. Období předškolního věku

Předškolní období trvá od tří do šesti - sedmi let. Jeho konec je dán nástupem do školy. Dítě dosahuje průměrné výšky 117 cm a hmotnosti cca 22 kg. Při normálním fyziologickém vývoji jsou již všechny orgány anatomicky i funkčně rozvinuty, takže je dítě schopno konat s dostatečnou přesností všechny lokomoční pohyby (chůzi, běh, poskoky, chůzi po schodech) a motorické dovednosti - zdokonalují se pohyby rukou a prstů.

Dítě v předškolním věku je velmi pohyblivé díky vyspívání nervového systému, kostry, svalstva a jeho prokrvování. Postupně se fixuje esovitě zakřivení páteře, která spolu s klouby není ještě plně osifikována a je tedy pružná a přizpůsobuje se snadno změnám polohy. Zakřivení páteře a kloubů se nejprve ustaluje v hrudní části (kolem 7. roku), v krční a bederní části spolu s klouby později (až kolem 11. roku). Při této tvárnosti páteře a kloubů je třeba vyvarovat se při pohybových aktivitách polohám,

kteře by mohly vést k jejich deformaci (nadměrné visy, skoky z větší výšky, nárazy do kolen...).

Od čtyř let dítě vospívá velmi rychle nejen tělesně (vývoj hrubého svalstva), ale i mentálně. Dochází k větší motorické diferenciaci (samostatné pohyby jedné končetiny), pohyby jsou celkově ladnější, plynulejší a koordinovanější. Nejdůležitější pohybovou činností je chůze, která nabývá na jistotě, pružnosti a rychlosti. Krok se stává pravidelnějším, dítě udrží rovnováhu na pološpičkách, i když v chůzi našlapuje zatím na celá chodidla. Po 5. roce si dítě osvojuje chůzi po patách, na špičkách, na hranách chodidel, zvládá pravidelný běh, poskok, koníčkový přeskok, chůzi s tleskáním a pohyby paží. Vývoj chůze se zakončuje kolem 6. roku. V tomto věku zvládá bez potíží lezení po žebříku, stoj na jedné noze, házení a chytání míče. Dokáže jezdit na kole, na bruslích, na lyžích, plavat. Dítě je schopné i pohybu s hudbou, přestože jeho pohyb není ještě plně koordinovaný.

V oblasti jemné motoriky dokáže předškolák samostatně jíst, sám se svléká a obléká, zapne si knoflíky, zaváže tkaničky. Zručnost si stále cvičí v hrách s pískem, kostkami, modelínou a hlavně při kresbě (Langmeier, Krejčířová, 2006). Ta přechází od nahodilého čmárání ve třech letech přes stádium tzv. hlavonožce (znázornění hlavy, nohou, úst a očí) ve čtyřech letech až po vospělou kresbu postavy člověka šestiletého předškoláka. Dítě již nedrží tužku celou dlaní, ale mezi ukazovákem, prostředníkem a palcem, tzv. špetkovým úchopem. Tento úchop je pro ruku nejpřirozenější a z hlediska pohybu nejefektivnější. Protože je důležitý pro psaní a je součástí školní zralosti, je třeba ho u dítěte stále kontrolovat a fixovat.

Dobře rozvinutá motorika vede k rozvoji všech kognitivních funkcí včetně řeči.⁶ Rozvoj hrubé a jemné motoriky je u dětí velmi individuální. Každé dítě je jiné a na jeho vývoj má velký vliv prostředí, ve kterém vyrůstá, a množství podnětů, které na něj působí. Nelze přesně věkově stanovit, které pohyby a v jaké kvalitě má dítě zvládnout. Vždy vycházíme z průměrné dovednosti dětí stejného věku.

---

⁶ Zatímco ve třech letech dítě slova jen opakuje, v šesti letech, při nástupu do školy, je schopno souvisle mluvit v jednoduchých i rozvitých větách. Slovní zásoba v šesti letech čítá cca 6000 slov!

3. HUDEBNĚ - POHYBOVÉ ČINNOSTI V MŠ

Česká hudební pedagogika prošla v posledním století výrazným vývojem. Byla ovlivněna myšlenkami a dílem významných osobností, jakými byli např. německý skladatel Carl Orff (1895 - 1982) nebo maďarský skladatel a pedagog Zoltán Kodály (1882 - 1967). Na zkvalitňování a rozvoji naší hudební výchovy se podíleli, popř. podílejí, známí skladatelé Petr Eben, Ilja Hurník a pedagogové Pavel Jurkovič, Petr Jistel, Lenka Pospíšilová, Eva Jenčková a další. S hudebně - pohybovou výchovou jsou spojena jména např. Eva Kröschlová, Libuše Kurková, Ludmila Battěková, Eva Blažíčková.

Současné pojetí hudební výchovy se opírá o nejnovější poznatky pedagogické i psychologické. Marie Lišková ve své publikaci Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání (2006) dokazuje, že téměř všechny cíle RVP PV mohou být naplňovány na základě činností hudebních.

Při využití hudebních činností dbáme na jejich rozmanitost, podporujeme spontánnost, fantazii a tvořivost. Základním východiskem je aktivita dítěte.

Hudební výchova v MŠ je realizována těmito oblastmi činností:

- hudebně - pohybové činnosti
- pěvecké činnosti
- instrumentální činnosti
- poslechové činnosti

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na hudebně - pohybové činnosti.⁷

3.1. Hudebně - pohybové činnosti

Podstatu hudebně - pohybových (dále jen H-P) činností tvoří spojení hudby s pohybem a naopak. Pro děti předškolního věku je pohyb spojený s hudbou stejně přirozený jako hra - dítě při zpěvu nebo poslechu hudby spontánně poskakuje, tleská apod. Hudba tak napomáhá rozvíjet pohyb a pohyb může naopak pomoci při rozvíjení hudební schopností a dovedností dítěte.

---

⁷ Podrobnější popis pěveckých, instrumentálních a poslechových činností viz Příloha II

V MŠ je zaměření H-P činností velice rozmanité. Jedná se o různá tělesná cvičení podle hudby, rytmické hry, pohybové hry se zpěvem nebo s hudbou, tance, pohybové dramatizace písní, pohybovou improvizaci atd. H-P činnosti se tak v mnoha ohledech prolínají s tělesnou a dramatickou výchovou.

Lišková (2006) dělí H-P činnosti na:

- držení těla, uvolňovací cviky, jednoduché pohybové prvky
- pohybové hry
- chůze, běh, poskoky
- hra na tělo
- pohyb a hudebně vyjadřovací prostředky
- pohyb a poslech
- pohybová improvizace
- dětské lidové taneční hry
- pohybové ztvárnění písně

3.1.1. Držení těla, uvolňovací cviky, jednoduché pohybové prvky

Správné **držení těla** je podmíněno držením ramen, hlavy, zad, břicha a dolních končetin. Ramena jsou volně spuštěna, měla by držet do šíře - to umožňuje vyklenout hrudník. Neměla by se zvedat nebo stáčet dopředu. Hlavu je třeba držet zpříma a snažit se nevystrkovat bradu. Záda jsou přímá, břicho zatažené. Dolní končetiny jsou u sebe. I když se zdá držení těla na první pohled jednoduché, není pro všechny děti samozřejmé a je třeba věnovat jeho procvičování nemalou pozornost.

Cviky na uvolnění vycházejí z uvědomění si napětí a následného povolení tohoto napětí. Motivací pro toto cvičení může být představa dřevěné loutky (napětí) a hadrového panáčka (uvolnění). Dalším cvikem může být protahování se jako při ranním probuzení nebo vyklepávání jednotlivých částí těla, jako bychom chtěli setřást kapičky vody po koupeli.

Pohybové prvky je nejlépe spojit s vhodnou motivací. Přirovnáme-li pohyb k něčemu známému, usnadníme dětem pochopení správně provedeného cviku. Pohybem můžeme napodobit létání letadla, pochod vojáků, chůzi krále, chůzi čápa,

pohyb stromu ve větru, běhání pejska, běhání myšek, poskakování vrabčáka, skákání žáby atd. Hudební doprovod tuto motivaci podpoří.

3.1.2. Pohybové hry

Mezi pohybové hry v MŠ řadíme všechny hry, při kterých děti vytváří nějaký pohyb. Her je nepřeberné množství a lze je začlenit v průběhu celého dne. Příklady některých her:

Hra na čaroděje - děti se pohybují volně v prostoru. Na úder bubínku se zastaví. Učitelka řekne: „Zaklínám vás v žabičky.“ Úkolem dětí je skákat jako žabky. Při dalším úderu čekají na nový pokyn. Mohou tak pohybem znázorňovat koníky, ptáčky, hady, ale i dopravní prostředky, pohádkové bytosti apod.

Štafeta – děti sedí v kruhu. Učitelka vymyslí a předvede nějaký pohyb. Tento pohyb putuje následně po celém kruhu. Všechny děti jej postupně zopakují.

Pohybová hra na ozvěnu – dítě předvede libovolný pohyb doprovázený zvukem a ostatní děti jej zopakují.

3.1.3. Chůze, běh, poskoky

Chůze patří v H-P výchově k základním prvkům. Přispívá k rozvoji rytmicko-metrického cítění dětí. Pravidelnost střídavého pohybu vede děti ke schopnosti udržet tzv. pulsující rytmus. Je vhodné ji doprovázet hrou na bubínek. Existuje mnoho variant chůze – po špičkách, po patách, se zvedáním kolen, vpřed, vzad, točení na místě, pomalá, rychlá, slavnostní, drobná atd. Procvičovat ji lze formou her.

Běh by měl být pružný a měkký. Je vhodné doprovázet ho hrou na dřívka. Podle druhu doprovázejícího nástroje učíme děti sluchově rozeznat běh od chůze. Zpočátku pomocí střídání nástrojů, později jen změnou tempa.

Chůzi a běh můžeme střídat i s **poskoky**, které by též měly být pružné a je vhodné doprovázet je hrou na rolničky.

3.1.4. Hra na tělo

Součástí H-P výchovy je hra na tělo. Díky této hře dochází u dětí k rozvoji jemné motoriky, rytmického a metrického cítění, paměti a k rozvoji a koordinaci pohybů. Je

předstupněm hry na dětské lehkoovladatelné nástroje (Orffův instrumentář). Její výhodou je, že se jí mohou zúčastnit všechny děti najednou.

Ke hře na tělo využíváme tleskání, pleskání, podupy, ťukání dvou prstů do dlaně druhé ruky, plácání dlaně na hřbet druhé ruky atd. Děti učíme nejprve zvládat jednotlivé prvky samostatně, potom můžeme prvky kombinovat. Hrou na tělo reprodukuje rytmus, metrum nebo těžké doby taktu. Zpočátku hru podpoříme deklamací slov, slovních spojení a nakonec říkadel či písni.

Rytmus je střídání krátkých a dlouhých dob. Nacvičuje se pomocí deklamace slov, slovních spojení, rytmických vět a říkadel. Nedoporučuje se tleskání rytmu celé písničky, neboť se děti v tomto věku přestanou soustředit na zpěv a přejdou na deklamaci jejího textu.

Metrum je pravidelné střídání přízvuchých a nepřízvuchých dob v taktu. Doprovodnou hrou metra upevňujeme u dětí smysl pro pravidelnou pulsaci. Nejjednodušším nácvikem tohoto typu doprovodu je spojení zpěvu a pochodu.

Hra těžké doby je hra první doby v taktu. Na těžkou dobu tleskneme a na lehkou dáme ruce od sebe.

3.1.5. Pohyb a hudebně vyjadřovací prostředky

Pohybem se dají vyjádřit i další hudebně vyjadřovací prostředky jako tempo, melodie a dynamika. V předškolním věku k tomu využíváme představy dětem známých námětů.

K nejjednoduššímu pohybovému znázornění **tempa** řadíme kontrast tempa pomalého (chůze) a rychlého (běh). Veškerá cvičení řídíme hrou na hudební nástroj. Děti na tyto změny reagují a přizpůsobují se jim. Po důkladném procvičení kontrastu pomalu – rychle můžeme přejít na pozvolné změny tempa – zrychlování a zpomalování. Rozpoznat tyto změny a reagovat na ně je pro děti v předškolním věku obtížnější. Výbornou motivací může být představa rozjíždějícího se vlaku, které mohou děti napodobit i pomocí několika vláček – hadů.

Také se znázorněním kontrastní **tónové polohy** vysoko – hluboko nemívají děti potíže. Díky pohybovému vyjádření získávají naprosto jasnou představu o výšce znějících tónů. Při nácviku volíme veliký tónový kontrast. Vysoké tóny, představující zpěv ptáčka, znázorňují děti chůzí po špičkách, trháním jablíček na stromě nebo

napodobením ptačího letu. Hluboké „medvědí“ tóny mohou napodobit tleskáním do země, chůzí po čtyřech nebo plazením.

Jednoduše lze pohybově vyjádřit i kontrast **dynamický**: silně – slabě. Tiché zvuky můžeme vytvořit tleskáním dvou prstů jedné ruky do dlaně druhé ruky, silné zvuky pak pochodem nebo dupáním. Dynamiku můžeme znázornit i velikostí pohybu (hra na dirigenta – velká gesta naznačují silný zvuk, malá naopak slabý zvuk).

3.1.6. Pohyb a poslech

Hudba a pohyb se odněpaměti vzájemně ovlivňují. Na člověka působí hudba především svým rytmem, který podněcuje k podupávání, pohupování atd.

V raném věku potřebují děti přímý kontakt s hudbou, nestačí jim pouze sedět a hudbu poslouchat. K opravdovému hudebnímu požitku potřebují i prožitek pohybový, který jim umožňuje lépe a rychleji hudbu pochopit. Děti reagují na hudbu zcela spontánně tleskáním, podupy, tanečkem do kolečka či rytmickými pohyby těla.

Nejčastější formou aktivního poslechu je zpěv a instrumentální hra učitelky a zpěv dětí. Bez obav můžeme zařadit i poslech reprodukováné hudby. Skladbičky by měly být krátké a měly by být vybrány s vhodnou motivací (např. C. Saint-Saens - Slon: děti znázorňují chůzi slona; Akvárium: děti „plavou“ jako rybičky apod.).

3.1.7. Pohybová improvizace

Pohybová improvizace má kladný vliv na celkový hudební rozvoj dětí. Rozvíjí dětskou představivost a fantazii, má své místo při aktivním poslechu hudby a jejího vyjádření pohybem. Je pro ni charakteristické zachycení citového výrazu skladby.

K úplným začátkům pohybové improvizace patří např. hra na zrcadlo, pohybová ozvěna nebo pantomimické ztvárnění zvířátek.

Zpočátku je vhodné pohybovou improvizaci usměrňovat. Dáváme dětem náměty vhodné k vyjádření určité nálady skladby. Při interpretaci veselé skladbičky motivujeme děti např. pobíháním po louce, u smutné skladbičky smutnou princeznu apod.

Při pohybové improvizaci je velmi vhodné využití různých šátků a stuh, které dodají pohybu lehkost, ladnost a tanečnost.

3.1.8. Dětské lidové taneční hry

Lidové taneční hry patří ke kulturním hodnotám našeho národa. Díky nim se děti seznamují s naší lidovou písní, učí se vnímat nejen její krásu, ale i krásu pohybu a řeči.

Mezi nejznámější dětské lidové taneční hry patří Kolo, kolo mlýnský, Zlatá brána, Na mák (Čížečku, čížečku), Zajíček v své jamce, Mám šáteček mám, Tluču, tluču mák atd.

Příklady některých her:

Kolo, kolo mlýnský – děti utvoří kruh a při zpěvu písně chodí dokola. Na poslední slovo „bác“ si sednou do dřepu. Úkolem dětí je sednout si do dřepu včas.

Na mák (Čížečku, čížečku) – v této hře se uplatňuje řada napodobitelných prvků. Děti pohybem znázorňují, jak se pěstuje mák (jak se seje, jak roste, jak kvete, jak zraje, jak se láme a jak se jí). Děti mohou vymyslet i vlastní ztvárnění, čímž velice rozvíjí svou vnímavost a představivost.

3.1.9. Pohybové ztvárnění písní

Pohybový doprovod slouží ke zpestření pěveckých činností. Při pohybovém ztvárnění písně vycházíme z jejího textu (obsahu) nebo hudební formy, které se mohou vzájemně prolínat a doplňovat.

Pokud vycházíme **z textu** písně, vyjadřujeme pohybem to, o čem se v písni zpívá. Sem řadíme např. písničky – Šel zahradník do zahrady, Já jsem muzikant, Vrabec a sýkorka atd.

Při vyjadřování **hudební formy** uijeme různé taneční prvky pro různou melodii. Prvky by měly být jednoduché a snadno zapamatovatelné. Změna pohybu vychází z frázování písně. Často má jen dva hudebně odlišné motivy, proto také při jejím pohybovém doprovodu vystačíme jen se dvěma různými pohybovými prvky (je vhodné melodicky stejnou část písně znázorňovat stejným pohybem).

3.2. Předpoklady realizace hudebně - pohybových činností

3.2.1. Kompetence pedagoga

Kvalita H-P činností bezprostředně souvisí s profesními kompetencemi pedagoga. Kompetence je v podstatě „*soubor profesních dovedností a dispozic, kterými by měl být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání.*“ (Průcha a kol., 1996, s. 110). Kompetencím je možné zjednodušeně přiřazovat význam dovedností, znalostí, postojů a zkušeností.

Podle Vašutové (2007) se profesní kompetence formují postupně, nejdříve se v přípravě na profesi utváří jejich nezbytné jádro a dále se rozvíjejí v průběhu profesní dráhy získáváním zkušeností a dalším vzděláváním.

Vašutová (2007) dělí kompetence do sedmi oblastí:

1. kompetence předmětová
2. kompetence didaktická/psychodidaktická
3. kompetence pedagogická
4. kompetence diagnostická a intervenční
5. kompetence sociální, psychosociální a komunikativní
6. kompetence manažerská a normativní
7. kompetence profesně a osobnostně kultivující

Při realizaci H-P činností se většina těchto kompetencí navzájem prolíná. Učitelka v MŠ by měla mít základní hudební vzdělání - ovládat hru na hudební nástroj, dobře zpívat, umět jednoduchou formou užívat nástroje Orffova instrumentáře, využívat při hudebních činnostech pohybové pomůcky. Tyto znalosti by, spolu se znalostmi vývojové psychologie, měla být schopna předávat dětem pomocí metod a forem práce vhodných pro děti předškolního věku. Jsou to především metody založené na prožitku, na hře, na pohybu, na tvořivosti atd. Také uplatňování základních pedagogických zásad, jakými jsou např. zásada aktivity, přiměřenosti, trvalosti, soustavnosti, názornosti atd. jsou nezbytné pro kvalitní rozvoj dítěte, ke kterému při H-P činnostech dochází. Přínosné je i nadšení samotné učitelky pro H-P aktivity a její potřeba celoživotního profesního vzdělávání.

Neméně důležité je celkové klima třídy a zohledňování potřeb dítěte. Používání efektivní komunikace založené na respektování individuality dítěte, možnost volby dítěte, zda se aktivit zúčastní, správné vedení, plánování a smysluplnost aktivit - to vše, spolu s mnoha dalšími dovednostmi učitelky, vede k radostnému prožívání H-P činností v MŠ.

3.2.2. Prostorové a materiální podmínky

Realizaci H-P činností ve velké míře ovlivňují i prostorové a materiální podmínky třídy.

Prostorové podmínky jsou dány charakterem budovy MŠ. Některé budovy disponují prostornými třídami, které jsou členěné na části se stolečky a herny, ve kterých lze H-P činnosti bez problému realizovat. Některé MŠ mají k dispozici tělocvičnu, jiné jen malou třídu. V každém případě by měl být prostor pro H-P činnosti dostatečně velký, čistý, bezprašný, mimo rušivé prostředí. Samozřejmostí by měla být i jeho bezpečnost. Děti by měly znát dohodnutá pravidla bezpečného chování v tomto prostoru, popř. o nich být před činností poučeny.

Pokud MŠ nedisponuje dostatečným prostorem ve třídě, lze řadu H-P činností realizovat venku na zahradě nebo na hřišti. Hledání vhodných prostorů a jejich využití záleží vždy na tvořivosti učitelky.

Na šíři H-P činností má velký vliv i **materiální vybavení třídy**. Samozřejmostí by mělo být vybavení třídy klavírem nebo keyboardem, CD přehrávačem a pomůckami pro hudební a pohybové činnosti, které by měly být v dostatečném počtu umístěné na dobře viditelném a dětem přístupném místě.

Mezi základní pomůcky pro hudební činnosti patří lehkoovladatelné nástroje Orffova instrumentáře jako jsou ozvučná dřívka, bubínky, tamburíny, prstové činelky, triangly, drhla, rolničky, zvonkohry, xylofony a další. Lze využít i jiné ozvučené předměty běžného života, jako jsou plastové lahve, ořechové skořápky nebo oříšky, kamínky, chrastidla, dřevěné tužky, plechové krabičky, igelitové pásy, různé kuchyňské náčiní jako např. měchačky, lžičky atd.⁸ Obrovskou motivací pro děti je, když si mohou

---

⁸ Bližší popis a metodiku hry na tyto ozvučné nástroje najdeme v publikaci JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. 2. vyd. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-903115-7-1

nějaký ozvučený nástroj vyrobit samy. Výroba těchto předmětů je spojená s rozvojem manuální činnosti i představivosti dětí a značně přispívá k rozvoji senzomotorického učení (Jenčková, 2005, s. 228).

Ideálním stavem je, když má při H-P činnostech každé dítě k dispozici nějaký hudební nástroj. Z pedagogického i psychologického hlediska je velmi nevhodná situace, kdy při H-P činnostech na nástroj hraje pouze část dětí a ostatní tuto možnost nemají. Při nedostatečném počtu nástrojů je třeba děti prostřídat.

Mezi pohybové pomůcky, které můžeme při H-P činnostech používat, řadíme především různé lehké (nejlépe molitanové) míče a míčky, švihadla, kruhy, šály a šátky, balanční pomůcky, padák, netkanou textilii atd.

Velký a zatím často nedoceněný význam pro hudebně - pohybovou výchovu má používání různých kostýmů a kostýmových doplňků a rekvizit. Patří sem např. čepice, klobouky, hole, košíky, deštníky atd. Používání rekvizity „ *se stává prostředkem intelektového a emočního sebevyjádření dítěte, aktivizuje jeho obrazotvornost a fantazii, spontánnost i uvolněnost pohybu.* “ (Jenčková, 2005, s. 203).

Stejně jako u hudebních nástrojů si děti mohou rekvizity vyrobit samy. Nejjednodušší jsou různé výrobky z papíru, jako jsou např. skládané vojenské čepice, vějíře, královské korunky, čertí růžky, obličejové masky, vystříhované vločky apod.

Čím pestřejší a širší bude nabídka pomůcek, tím výraznější prožitky a rozsáhlejší zkušenosti si děti z MŠ odnesou. „*Proto musí být důležitým bodem přípravy ŠVP zhodnocení těchto pomůcek, informovanost o nových nabídkách a snaha vybavit školu těmito pomůckami v co nejširší míře - někdy i svépomocí, s pomocí rodičů, firem v obci apod.*“ (Dvořáková, 2006, s. 120). Kromě dostatečného množství by pedagogové měli myslet i na estetickou kvalitu těchto pomůcek.

3.2.3. Hudebně - pohybové činnosti jako součást vzdělávací nabídky

Vzdělávací nabídka v MŠ vychází z pěti vzdělávacích oblastí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) - biologické, psychologické, interpersonální, sociálně - kulturní a environmentální. Všechny tyto

oblasti se vzájemně propojují.⁹ Také hudební činnosti prostupují všemi vzdělávacími oblastmi (Lišková, 2006). Prostřednictvím H-P činností dochází např. ke správnému fyziologickému vývoji dětí, k rozvoji hrubé a jemné motoriky, rozvoji slovní zásoby, paměti, koncentrace a pozornosti. Pomocí těchto činností dochází i k rozvoji smyslů (především zraku a sluchu), smyslu pro rytmus. Hudební činnosti mají nezastupitelnou roli v rozvoji empatie a citu dětí, podporují estetické a tvůrčí aktivity. Vyžadují od dětí určitý stupeň volných vlastností, vytrvalost při nácviu, sebeovládání a soustředění (Lišková, 2006). Hudební a H-P hry dávají příležitost ke spolupráci, k přijetí a dodržování pravidel, respektování druhého. Prostřednictvím veškerých hudebních aktivit seznamujeme děti s kulturními tradicemi našeho národa i kulturou jiných národů.

Hudební výchova je v předškolním věku chápána jako jeden z nejbohatších zdrojů dětského rozvoje, zasahuje celou osobnost dítěte. Na základě vzdělávacího obsahu RVP PV by měl pedagog ve školním a třídním vzdělávacím programu formulovat vlastní vzdělávací nabídku, a to v podobě integrovaných bloků. H-P činnosti by měly být součástí předškolního vzdělávání v průběhu celého dne, nejen jako součást řízené činnosti nebo její motivace, ale i jako každodenní rituál, zkrácení dlouhé chvíle (čekání na oběd, čekání v šatně atd.), přechod mezi činnostmi či doplněk cvičení atd.

---

⁹ První verze RVP PV byla vytvořena roku 2001. Roku 2004 byl RVP PV aktualizován a od 1. 9. 2007 je povinným kurikulárním dokumentem státní úrovně pro předškolní vzdělávání a je závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů jednotlivých MŠ.

4. VÝZKUMNÁ ČÁST

4.1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, v jakém rozsahu a jakým způsobem se realizují hudebně - pohybové činnosti v mateřských školách v Plzni. Dílčími cíli jsou zmapování materiálního vybavení mateřských škol hudebními a pohybovými pomůckami a předmětových kompetencí pedagogů (dosažené vzdělání, jejich vztah k H-P činnostem).

Ve své práci jsem zjišťovala odpovědi na následné výzkumné otázky:

1. Jaká je vybavenost tříd pomůckami pro H-P činnosti?
2. Jaká je úroveň kompetencí pedagogů potřebných pro realizaci H-P činností?
3. jaký je způsob a rozsah H-P činností ve vzdělávací nabídce?

4.2. Metodika výzkumného šetření

Pro svůj výzkum jsem zvolila smíšený typ výzkumu - kvantitativní i kvalitativní. Použila jsem metodu dotazníku, pozorování a polostrukturovaného rozhovoru.

4.2.1. Dotazník

Dotazník patří mezi metody kvantitativního výzkumu.¹⁰ Tuto techniku jsem zvolila pro získání informací od širokého spektra respondentů. Jeho nevýhodou však je, že přesnost a objektivita odpovědí závisí na ochotě a pravdomluvnosti dotazovaných. Dotazník byl anonymní, vytvořila jsem ho z otázek uzavřených a polootevřených.¹¹

Výzkumné dotazníkové šetření probíhalo od října 2012 do února 2013. V první etapě svého výzkumu jsem uskutečnila předvýzkum, s cílem zjistit, zda zkoumané osoby rozumí otázkám v dotazníku a zda je vyplňování dotazníku časově únosné.

---

¹⁰ Podle Gavory (2010) je dotazník nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů. Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí (Zelinková, 2007, s. 35). Nespornou předností dotazníku je možnost získání údajů od velkého počtu respondentů v poměrně krátkém čase a jejich snadné vyhodnocení. Podmínkou účelnosti dotazníku je přesná formulace cíle. Z něj pak vychází struktura dotazníku

¹¹ Přesné znění dotazníku viz Příloha III

Oslovila jsem své spolužačky, které pracují v plzeňských mateřských školách, a požádala je o vyplnění dotazníku. Na základě jejich připomínek jsem vybrané otázky upřesnila nebo rozšířila o možnost dalšího vyjádření.

Poté jsem dotazníky rozeslala emailem ředitelkám všech 41 plzeňských mateřských škol se žádostí o předání dotazníků učitelkám. Ředitelka jedné MŠ odpověděla, že MŠ již spolupracuje na dvou jiných pracích, proto nebude dotazník vyplňovat. Jedna MŠ odepsala, že nebude poskytovat důvěrné informace. Z některých odpovědí ředitelky MŠ vyšlo najevo, že daly dotazník k dispozici pouze učitelkám, které v MŠ vedou hudební kroužek. Rovněž návratnost dotazníků byla nízká, na elektronickou žádost odpovědělo pouze deset respondentů ze čtyř MŠ.

Rozhodla jsem se proto pro osobní návštěvy mateřských škol a vyplnění dotazníků v papírové formě „na počkání“. Touto cestou jsem získala 60 dotazníků.

4.2.2. Pozorování a rozhovor

Pozorování a rozhovor (interview) se řadí zpravidla mezi metody kvalitativního výzkumu. **Pozorování** znamená sledování činnosti lidí, záznam nebo popis této činnosti, její analýzu a vyhodnocení (Gavora, 2010, s. 93). Já jsem zvolila techniku přímého krátkodobého pozorování a jeho průběh jsem si zaznamenávala na předem připravený pozorovací arch.¹² Před samotným pozorováním i rozhovorem byli pedagogové seznámeni s průběhem pozorování, otázkami i účelem, za jakým byly pozorování i rozhovor uskutečňovány.

Rozhovor je metoda shromažďování dat, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem¹³ (Chráška, 2007, s. 182). Použila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru s předem stanovenými otázkami vždy po ukončení pozorování realizace H-P činností v dané třídě mateřské školy. V průběhu rozhovoru jsem respondentkám pokládala ještě doplňující otázky, což mi umožnilo podrobněji poznat názory pedagogů.

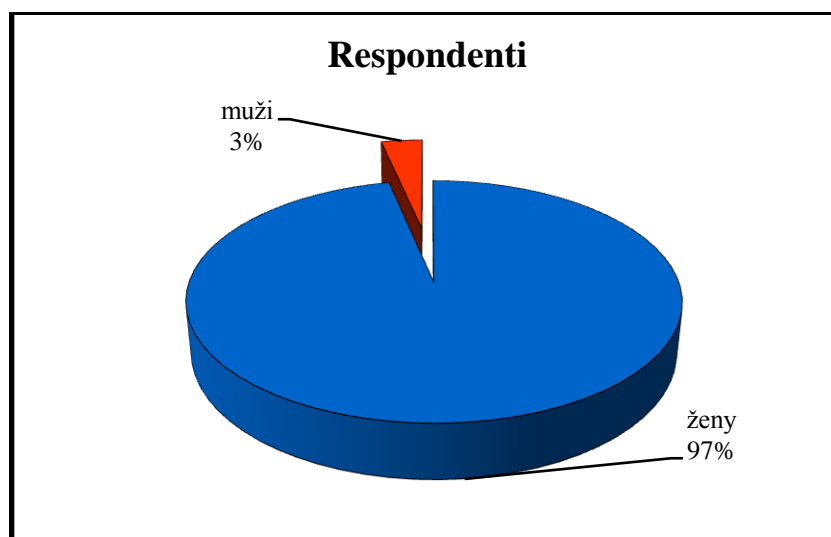
¹² Přesné znění pozorovacího archu viz Příloha IV

¹³ Velkou výhodou rozhovoru je navázání osobního kontaktu, které umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů respondenta. Rovněž možnost sledování reakcí respondenta na kladené otázky umožňuje usměrňování dalšího průběhu interview. Úspěšnost rozhovoru je z velké části závislá na schopnosti výzkumníka navázat přátelský vztah k respondentovi a na vytvoření otevřené atmosféry, tzv. rapportu. Na rozdíl od dotazníku nelze rozhovorem oslovit velkou skupinu respondentů a rovněž zpracování odpovědí je náročnější.

Pozorování a rozhovory jsem vedla v sedmi třídách šesti MŠ v průběhu ledna a února 2013. Návštěvy jsem si domluvila s týdenním předstihem. Učitelky věděly, že cílem mého pozorování jsou H-P činnosti, proto byly jejich aktivity předem připravené. Ve většině tříd mi učitelky společně s dětmi ukázaly realizaci H-P činností v rámci probíraného tematického celku, v jedné mi předvedly průřez těchto činností bez návaznosti na tematický celek.

4.2.3. Charakteristika výzkumného souboru a účastníků výzkumu

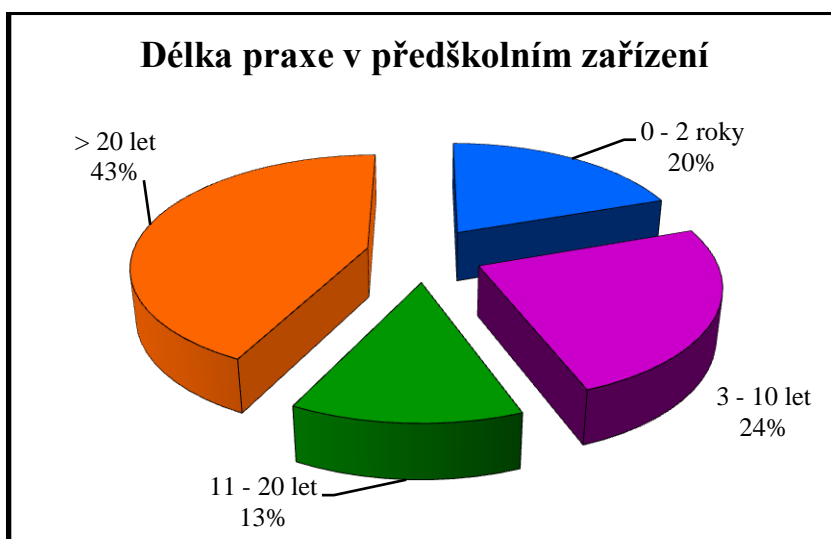
V dotazníkovém šetření jsem získala vyjádření 60 respondentů - 58 žen a 2 mužů z 23 plzeňských MŠ. (viz Graf č. 1)

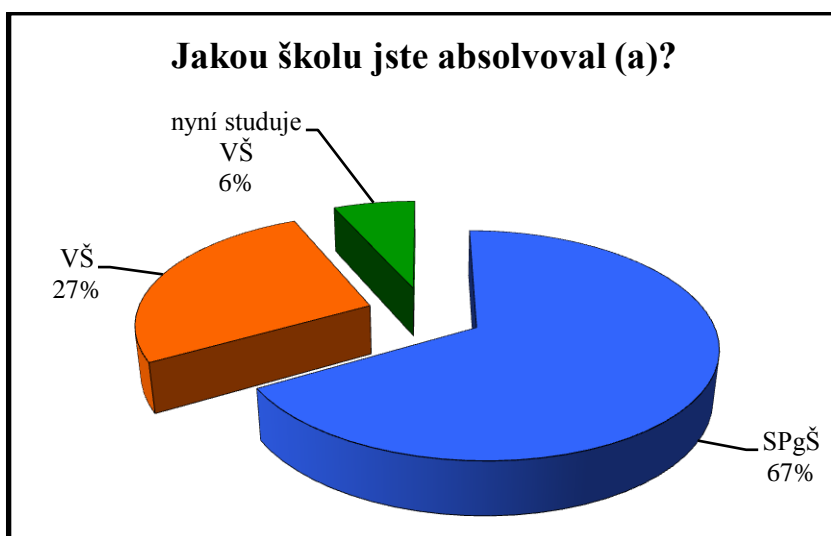
Graf č. 1: Respondenti
Zdroj: vlastní

20% dotazovaných pracuje v předškolním zařízení méně než dva roky (z toho 1 muž). 3 - 10 let je v praxi 24% učitelek, 11 - 20 let pak 13% pedagogických pracovníků (z toho 1 muž). Nejpočetnější skupinu tvoří učitelky s více než 20letou praxí - 43%. Většina odpovědí v dotazníku je tedy zastoupena staršími respondenty. (viz Graf č. 2)

67% z dotazovaných absolvovalo střední pedagogickou školu, 27% má vysokoškolské vzdělání. 6% učitelek si v současné době vzdělání na vysoké škole doplňuje. (viz Graf č. 3)

Graf č. 2: Délka praxe v předškolním zařízení
Zdroj: vlastní

Graf č. 3: Jakou školu jste absolvoval (a)?
Zdroj: vlastní

Pozorování a polostrukturované rozhovory jsem uskutečnila v sedmi třídách šesti mateřských škol v Plzni. Všechny MŠ byly státní. Věkové složení tříd, velikost školy, délku praxe a absolvovanou školu učitelek zachycuje následující tabulka:

	věk dětí	počet tříd v MŠ	délka praxe	absolvovaná škola
MŠ č. 1	3 - 4	10	> 20	SPgŠ
MŠ č. 2	5 - 7	10	> 20	SPgŠ nástavba
MŠ č. 3	heterogenní	6	3 - 10	SPgŠ
MŠ č. 4	heterogenní	5	> 20	SPgŠ
MŠ č. 5	heterogenní	10	0 - 2	VŠ
MŠ č. 6	heterogenní	6	3 - 10	SPgŠ
MŠ č. 7	heterogenní	2	11 - 20	SPgŠ

Tabulka č. 1: Charakteristika účastníků pozorování a rozhovorů
Zdroj: vlastní

4.3. Výsledky výzkumného šetření

4.3.1. Materiální vybavení třídy pro hudebně - pohybové činnosti

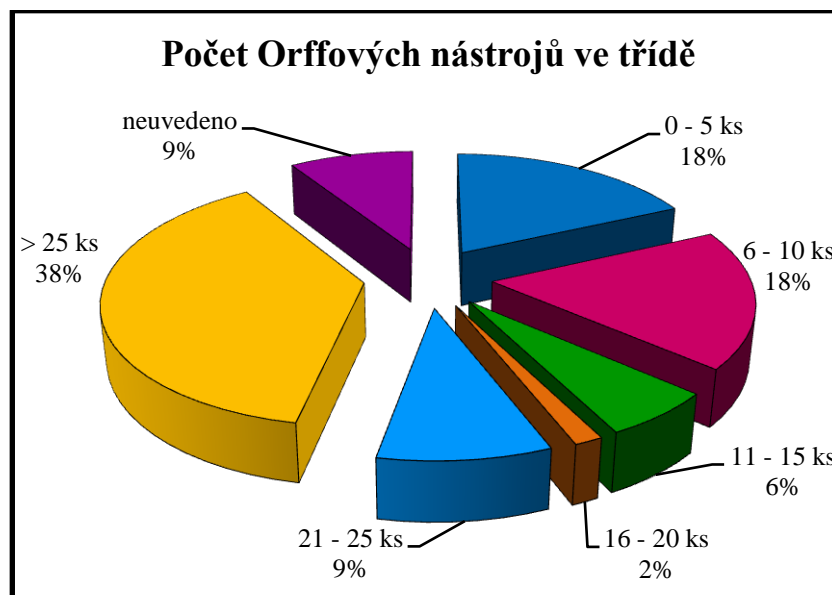
Vybavení hudebními nástroji

Z dotazníkového šetření vyplývá, že 90% respondentů má ve třídě klavír nebo keyboard, 8% jej nemá. 2% dotazovaných na otázku neodpověděla.

Kromě jednoho mají všichni respondenti ve třídě nástroje Orffova instrumentáře. Rozdílná je však jejich rozmanitost a množství. Nejčastěji jsou třídy vybaveny ozvučnými dřívky (442 párů), činelkami (164 ks), bubínky (95 ks), triangly (93 ks) a zvonkohrami (90 ks). Mezi málo zastoupené nástroje patří drhlo, rolničky, dřevěná vajíčka a rumbakoule. Třídy jsou často vybaveny i vlastnoručně vyrobenými nástroji (různé druhy klapáček, chřestidel, bubínků z plechovek) a přírodninami (kamínky, ořechové skořápky).

Šest respondentů (9%) nevedlo množství jednotlivých Orffových hudebních nástrojů ve své třídě. Ze zbývajících odpovědí vyplývá, že pouze 38% z nich má počet nástrojů odpovídající počtu dětí ve třídě (při průměrném počtu 25 dětí ve třídě), 9% má 21 - 25 ks, 2% 16 - 20ks, 6% 11 - 15 ks. Šetření ukázalo, že i přes širší propagaci myšlenek a principů hudebně pedagogického systému Carla Orffa existuje stále velké

procento tříd, které mají nedostatečné vybavení tříd Orffovými nástroji. 18% dotazovaných uvádí, že má ve třídě jen 6 - 10 ks nástrojů, dalších 18% jen do 5 ks nebo vůbec žádné.

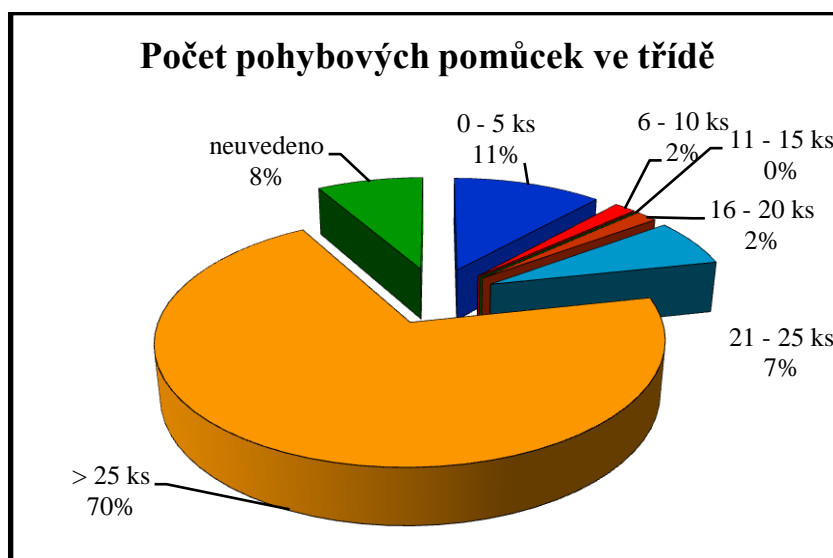
Graf č. 4: Počet Orffových nástrojů ve třídě
Zdroj: vlastní

Při přímém pozorování jsem zjistila, že šest tříd ze sedmi bylo vybaveno klavírem či keyboardem. K H-P činnostem jej učitelky využily ve čtyřech třídách. Ve zbývajících třídách doprovázely děti hrou na kytaru. Orffův instrumentář se nacházel v šesti ze sedmi tříd, vždy v dostatečném množství.

Vybavení pohybovými pomůckami

Z dotazníkového šetření vyplývá, že pomůckami pro pohybovou výchovu jsou vybaveny všechny třídy. Jejich množství a rozmanitost se však u jednotlivých respondentů velmi různí. Nejčastěji jsou třídy vybaveny šátky (670 ks), stuhami (586 ks) a kroužky (368 ks). Dalšími poměrně početnými pomůckami jsou míče, kruhy a obruče, overbaly, tyče a balanční kameny. Naopak málo zastoupené jsou štrapece, kužely, stupínky, překážky nebo chůdy. Nejméně se ve třídách vyskytují finančně náročné pohybové pomůcky jako jsou padáky (6ks), balanční desky (6ks) a tunely (1ks).

Téměř tři čtvrtiny respondentů mají dostatek pohybových pomůcek na počet dětí ve třídě (více než 25 ks), 7% disponuje 21 - 25 ks, po 2% má 16 - 20 ks a 6 - 10 ks. 11% dotazovaných má do 5 ks. Pět dotazovaných (8%) množství pomůcek neuvedlo.

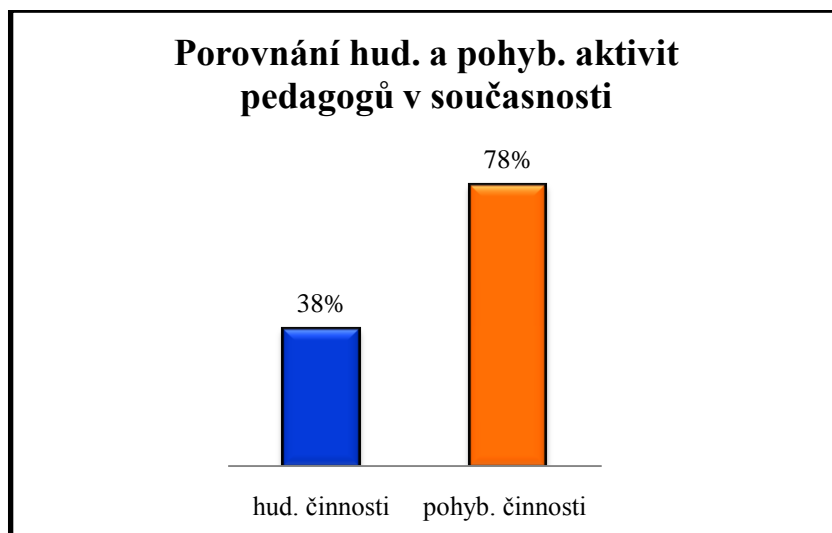
Graf č. 5: Počet pohybových pomůcek
Zdroj: vlastní

Pohybové pomůcky jsem při pozorování zaznamenala v šesti ze sedmi tříd, vždy v dostatečném množství. Jedna třída neměla ve třídě pohybové pomůcky žádné (dle vyjádření učitelky jsou uloženy mimo třídu).

4.3.2. Osobní postoj pedagogů k hudebně - pohybovým činnostem a jejich kompetence

Osobní postoj pedagogů k H-P činnostem

Přestože většina respondentů dotazníkového šetření (55%) navštěvovala v dětství výuku hry na nástroj, v současné době se aktivně hudebním činnostem věnuje pouze 38% respondentů. (Převládají návštěvy koncertů 74% a divadel 22%.) Pohybovým činnostem se v současné době věnuje 78% respondentů. (Nejvíce respondentů se věnuje jízdě na kole 64%, fitness aktivitám 53%, lyžování 43%, bruslení 38% a plavání 21%.)

Graf č. 6: Porovnání hudebních a pohybových aktivit pedagogů v současnosti
Zdroj: vlastní

Předmětové kompetence

85% respondentů dotazníkového šetření uvádí, že hraje v rámci H-P aktivit alespoň na jeden hudební nástroj. Převažuje hra na klavír nebo keyboard (88%), následuje hra na kytaru (39%) a na zobcovou flétnu (34%). Mezi užívanými hudebními nástroji se objevují i housle. 53% odpovídajících pedagogů hraje na více než jeden hudební nástroj.

Při vlastním pozorování jsem zjistila, že všechny učitelky hrály při H-P činnostech na hudební nástroj (klavír a keyboard 4x, kytara 3x). Žádnou z učitelek hra na nástroj při organizaci H-P činností neomezovala. (viz Tabulka č. 2)

	MŠ 1	MŠ 2	MŠ 3	MŠ 4	MŠ 5	MŠ 6	MŠ 7
uč. hraje na nástroj	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
jaký nástroj	klavír	klavír	kytara	klavír	klavír	kytara	kytara
uč. hra na nástroj omezuje	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tabulka č. 2: Pozorování - kompetence pedagoga
Zdroj: vlastní

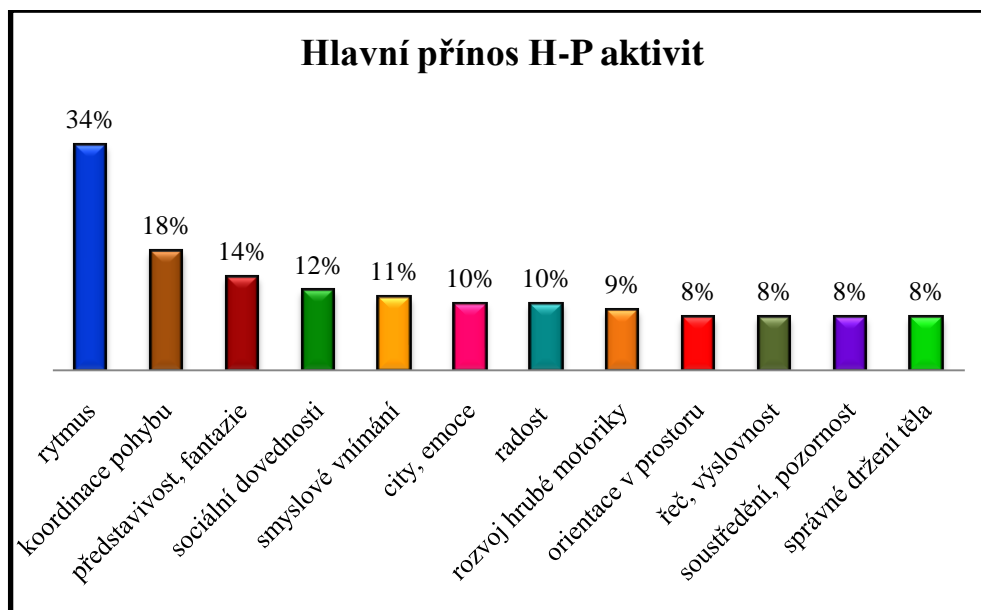
Z vedených polostrukturovaných rozhovorů vyplynulo, že pět ze sedmi učitelek vnímá předmětové kompetence (vztahující se k H-P činnostem) získané v průběhu studia za dostatečné. Všechny tyto učitelky absolvovaly SPgŠ. Přesto se tři z nich dále v této oblasti vzdělávají v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP). Dvě učitelky, které považují svoji přípravu v rámci studia za nedostatečnou, absolvovaly VŠ a nástavbové studium SPgŠ. Zajímavým zjištěním je, že se tyto učitelky v oblasti H-P činností dále v rámci DVPP nevzdělávají. Náměty pro H-P činnosti čerpají učitelky samostudiem odborné literatury, z internetu, případně od kolegyň. (viz Tabulka č. 3)

	MŠ 1	MŠ 2	MŠ 3	MŠ 4	MŠ 5	MŠ 6	MŠ 7
stačí znalosti ze školy	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ano
absolvovaná škola	SPgŠ	SPgŠ nástavba	SPgŠ	SPgŠ	VŠ	SPgŠ	SPgŠ
semináře	ano	ne	ano	ano	ne	ne	ne
zdroj námětů	SPgŠ	učitelka ZUŠ	semináře, lit., web	semináře	literatura, web	pěvecký sbor	SPgŠ, kolegyně

Tabulka č. 3: Rozhovor - kompetence pedagoga
Zdroj: vlastní

Přínos H-P činností pro rozvoj dítěte z pohledu respondentů

23% dotazníkových respondentů uvádí, že hlavní přínos H-P aktivit vidí v rozvoji rytmu a rytmického cítění dítěte, 12 % v rozvoji koordinace pohybu, 10% v rozvoji představivosti a fantazie, 8% v rozvoji sociálních dovedností. Dále dotazovaní uvádějí, že H-P činnosti přispívají k rozvoji smyslového vnímání (především sluchu), citů a emocí, hrubé motoriky, řeči a výslovnosti, pozornosti, orientace v prostoru a správného držení těla. 7% respondentů zmiňuje jako přínos i radost z pohybu.

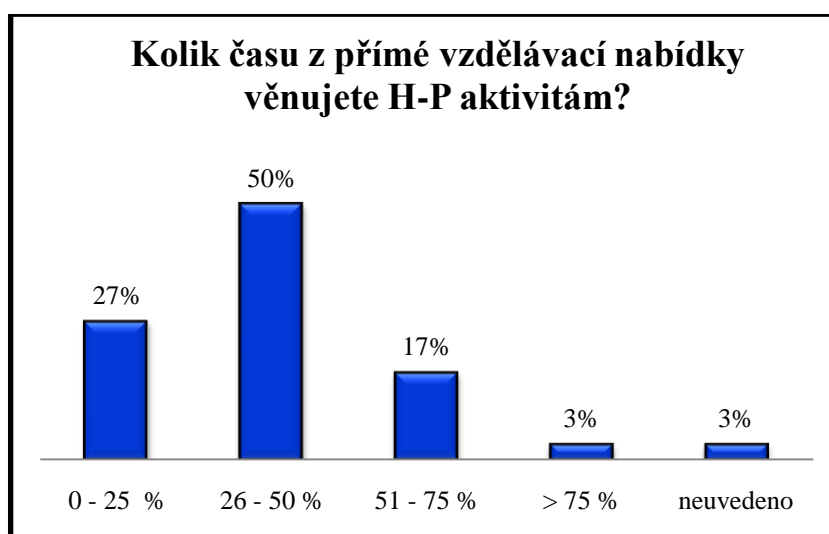
Graf č. 7: Hlavní přínos H-P aktivit

Zdroj: vlastní

4.3.3. Využití hudebně - pohybových činností

Rozsah H-P činností

Jak vyplývá z dotazníkového šetření, z přímé vzdělávací nabídky věnuje polovina pedagogických pracovníků H-P činnostem 26 - 50% času. 17% uvádí 51 - 75%, 3% více než 75% času. Poměrně velká skupina respondentů (27%) věnuje aktivitám jen do 25% času. Tuto otázku nezodpověděli 2 dotazovaní.

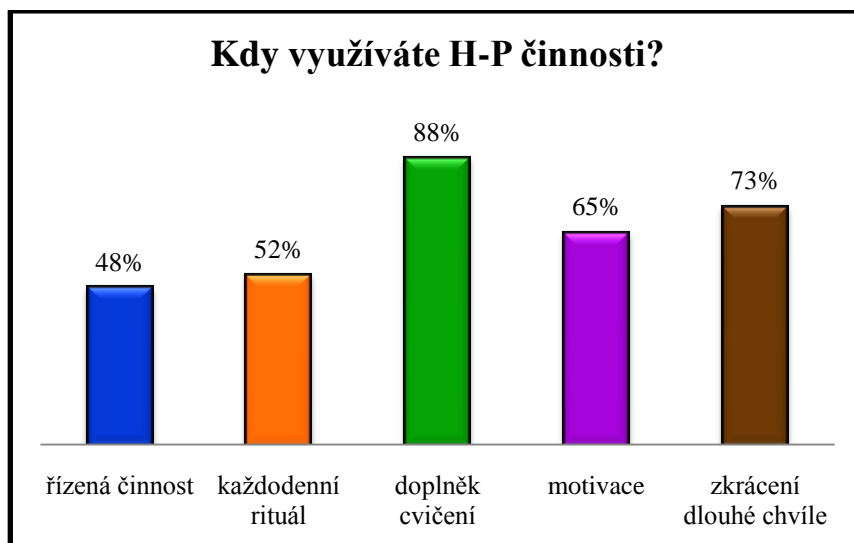

Graf č. 8: Kolik času z přímé vzdělávací nabídky věnujete H-P aktivitám?

Zdroj: vlastní

Způsob využití H-P činností

Z odpovědí respondentů vyplývá, že H-P činnosti mají v MŠ bohaté uplatnění i mimo časový rámeček přímé činnosti. Nejčastěji je pedagogové využívají jako doplněk ke cvičení či prostředek ke zkrácení dlouhé chvíle (například čekání na oběd, čekání v šatně apod.)

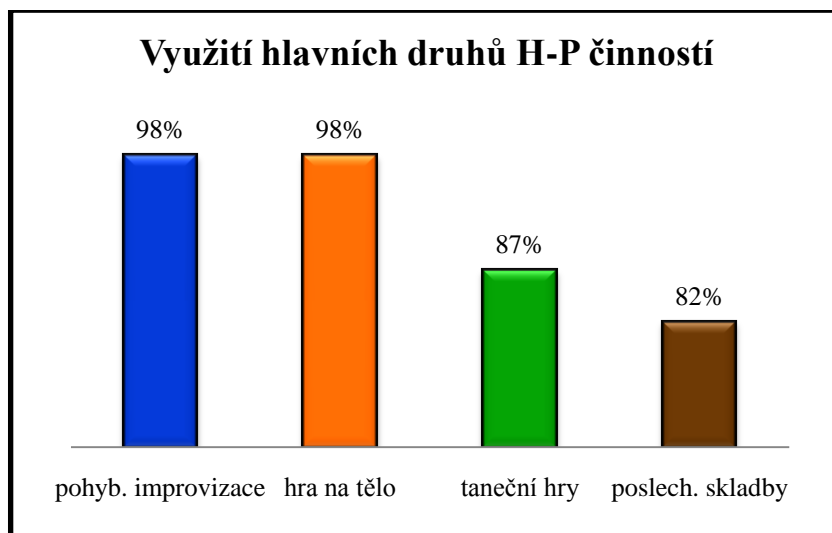

Graf č. 9: Kdy využíváte H-P činnosti?

Zdroj: vlastní

Formy H-P činností

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že pohybovou improvizací a hru na tělo používají téměř všichni respondenti (98%), následují taneční hry, které využívá 87%. Nejméně časté je využití poslechových skladeb, které se realizuje u 82% respondentů. Odpovědi ukázaly, že pedagogičtí pracovníci v MŠ mají nedostatek zkušeností s využitím poslechových skladeb při H-P činnostech v MŠ.

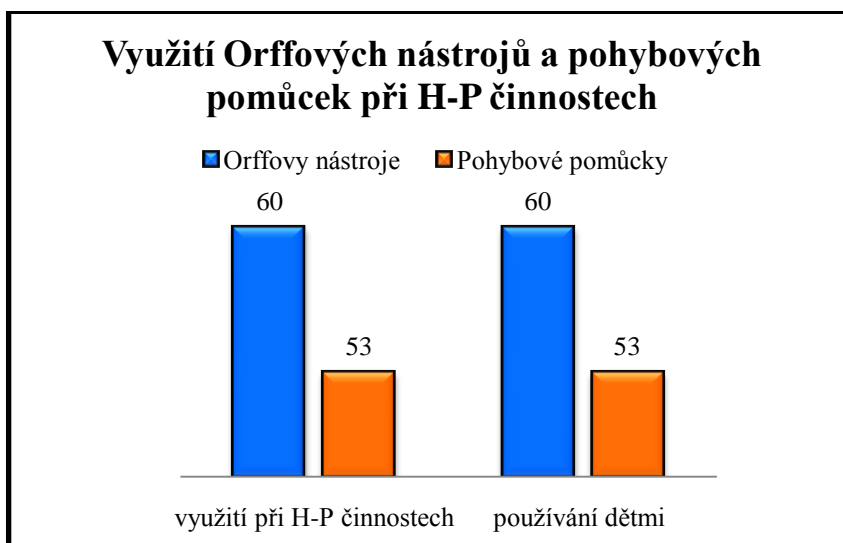
Graf č. 10: Využití hlavních druhů H-P činností
Zdroj: vlastní práce

Při přímém pozorování jsem však zaznamenala, že většina učitelek využívá v rámci H-P činností propojení pohybu s poslechem (6 ze 7), hru na tělo a taneční hry (5). Naopak pohybovou improvizaci využily jen tři učitelky. Zároveň jsem zjistila, že učitelky zařazují do činností i chůzi, běh, pohybové hry a pohybové ztvárnění výrazových prostředků. (viz Tabulka č. 4)

	MŠ 1	MŠ 2	MŠ 3	MŠ 4	MŠ 5	MŠ 6	MŠ 7
pohyb. hry	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
chůze, běh	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
hra na tělo	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano
výrazové prostředky	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano
pohyb - poslech	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano
pohyb. improvizace	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne
lidový tanec	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne
pohyb. ztvárnění písně	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne

Tabulka č. 4: Pozorování - Užití forem H-P činností
Zdroj: vlastní

Z dotazníků vyplývá, že všichni pedagogičtí pracovníci, kteří mají na třídách k dispozici Orffovy hudební nástroje, je využívají při H-P činnostech a společně s nimi je využívají i děti. (Otázka nemapovala rozsah využití Orffova instrumentáře ani počty zapojených dětí.). Překvapením byly odpovědi ohledně využití pohybových pomůcek při H-P činnostech. Přestože téměř všechny dotazované třídy jsou vybaveny pohybovými pomůckami, ne všichni pedagogové je využívají i při H-P činnostech. Pokud se při těchto činnostech používají, ve 100% případů je využívají i děti.

Graf č. 11: Využití Orffových nástrojů a pohybových pomůcek při H-P činnostech
Zdroj: vlastní práce

Při pozorování jsem zaznamenala, že ze sedmi sledovaných tříd využily při práci s dětmi hru na Orffovy nástroje pouze čtyři učitelky. Pohybové pomůcky byly využity dokonce jen v jednom případě. (viz Tabulka č. 5)

	MŠ 1	MŠ 2	MŠ 3	MŠ 4	MŠ 5	MŠ 6	MŠ 7
děti hrají na Orffovy nástroje	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ano
využití pohyb. Pomůcek	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tabulka č. 5: Pozorování - Využití Orffových nástrojů a pohyb. pomůcek
Zdroj: vlastní

4.3.4. Kvalita hudebně - pohybových činností a co ji ovlivňuje - postřehy z pozorování

Při vlastním pozorování a vedení polostrukturovaných rozhovorů vyvstala čtvrtá výzkumná otázka: Co výrazně ovlivňuje kvalitu H-P činností.? Pro zodpovězení této otázky je nezbytně nutné popsat situaci v jednotlivých třídách. Níže proto uvádím stručný popis pozorování.¹⁴

MŠ č. 1:

Ve třídě bylo přítomno 21 dětí ve věku 3 - 4 let. Panovala zde velice příjemná a klidná atmosféra. Pro ukončení volné hry zazněla „uklízecí“ písnička. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (obě mají praxi v předškolním zařízení více než 20 let). Děti se posadily do kruhu. Učitelky zopakovaly motivaci z předchozího dne. H-P činností se aktivně a s velkým nadšením zúčastnily všechny děti a obě učitelky, které se navzájem zcela přirozeně doplňovaly. Jedna z učitelek hrála na klavír, hra ji vůbec neomezovala, stačila sledovat hru i děti. Činnosti byly velmi promyšlené, propojené s tematickým celkem, bylo využito několik druhů H-P činností. Všechny děti si zahrály na Orffovy nástroje a použily i pomůcky pohybové výchovy. Velkou výhodou byl i dostatečný prostor pro tento druh činností.

MŠ č. 2 :

Ve třídě bylo přítomno 21 dětí ve věku 5 - 7 let. Atmosféra byla trochu rušnější, neboť třída je spíše „klučičí“. Po dobu mého pozorování zde bylo 16 chlapců, 5 dívek a pouze jedna učitelka s praxí přes 20 let. Volná hra byla ukončena zazvoněním na zvoneček. Děti se shromáždily u keyboardu. H-P činností se zúčastnily všechny děti. Protože ale činnosti trvaly poměrně dlouhou dobu (cca 35 minut), po čase se některé děti začaly činností stranit. Velice těžká je situace, kdy je při činnostech přítomna pouze jedna učitelka a musí zvládnout organizaci dětí i hru na nástroj. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Všechny děti si zahrály na Orffovy nástroje, pohybové pomůcky neměly. Výhodou byl dostatečný prostor, který byl však využit jen

---

¹⁴ Podrobný popis pozorování viz Příloha V

u první písni. Ostatní činnosti byly spíše statické - děti sice používaly hru na tělo, ale byly stále na místě. Postrádala jsem výraznější tematické propojení jednotlivých písní.

MŠ č. 3:

Ve třídě bylo přítomno 25 dětí ve věku 3 - 7 let. Panovala zde velice příjemná atmosféra a klid. Mateřská škola sídlí v nově postavené budově. Třída disponuje obrovskými prostory, má podlahové vytápění a je odhlučněna zvukovou izolací na stropěch. Přestože zde bylo hodně dětí, které volnou hru trávily probíháním překážkové dráhy a různými poskoky do obručí a přes švihadlo, v celé třídě nebyl žádný hluk. Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (jedna má praxi v předškolním zařízení 2 roky, druhá 5 let). Děti se posadily do kruhu. Učitelky zopakovaly motivaci z předchozího dne. H-P činností se aktivně a s nadšením zúčastnily všechny děti i obě učitelky. Jedna z učitelek hrála na kytaru, nedělalo jí problém hrát i organizovat činnost dětí. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Všechny děti si zahrály na Orffovy nástroje, pohybové pomůcky neměly. Výhodou byl nezvykle velký prostor. Vzhledem k náročnosti vydupávání těžké doby, metra a rytmu jedné z písní a velmi dobrému zvládnutí těchto rytmických prvků všemi dětmi (při souběžném zpěvu) je evidentní, že v této MŠ je H-P aktivitám věnován dostatečný prostor v průběhu celého roku a obě učitelky dětem poskytují kvalitní metodické vedení.

MŠ č. 4:

Ve třídě bylo přítomno 25 dětí ve věku 3 - 7 let. Panoval zde ruch. Mateřská škola sídlí ve staré budově. Třída disponuje malými, stísněnými prostory. Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byla ve třídě jen jedna učitelka s praxí přes 20 let. Děti se posadily do kruhu. Učitelka zopakovala motivaci z předchozího dne. H-P činností se aktivně a s nadšením zúčastnily všechny děti. Učitelka hrála na klavír, nedělalo jí problém hrát i organizovat činnost dětí. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Děti nehrály na Orffovy nástroje, neměly pohybové pomůcky. Velkou nevýhodou byl malý prostor, ve kterém se pohybové činnosti mohou dělat jen s maximální opatrností.

MŠ č. 5:

Ve třídě bylo přítomno 23 dětí ve věku 3 - 7 let. Panovala zde vcelku klidná atmosféra. I tato třída disponuje nesmírně malými prostory. Pro ukončení volné hry zazněla tamburína. V tu dobu byla ve třídě jen jedna učitelka, která začala v předškolním zařízení pracovat v letošním školním roce. Děti se posadily do kruhu. Učitelka zopakovala motivaci z předchozího dne. H-P činností se aktivně nezúčastnily všechny děti. Po relaxačním cvičení zůstalo ve třídě jen pár dětí, protože předškoláci odešli na angličtinu. Učitelka střídala hru na keyboard a samotný zpěv. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Děti nehrály na Orffovy nástroje, neměly pohybové pomůcky. Velkým plusem však byla hudební improvizace dětí při hře na keyboard. Velkou nevýhodou byl malý prostor, ve kterém se pohybové činnosti mohou dělat jen s maximální opatrností.

MŠ č. 6:

Ve třídě bylo přítomno 24 dětí ve věku 3 - 7 let. Panovala zde velice rušná a neklidná atmosféra. Třída byla v loňském roce zrekonstruována. Disponuje sice poměrně vhodným prostorem, její uspořádání je však nevhodné. Ve třídě se nacházejí dvojice stolečky (jedny pro výtvarné činnosti, druhé pro stravování), což zcela zbytečně ubírá prostor pro volnou hru i jiné aktivity dětí. Po celou dobu volné hry učitelka neustále řešila nějaké kázeňské prohřešky dětí (tahanice o hračky, bouchání do jiného dítěte, křičení, lítání po třídě atd.) Volila nevhodnou formu dlouhého monologu vysvětlování, po kterém dítě propustila, ale po chvíli se problém objevil znovu.

Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (jedna pracuje v předškolním zařízení druhým rokem, druhá šest let). Dětem trvalo uklízení poměrně dlouhou dobu. Poté se posadily do kruhu. H-P činností vedla učitelka s delší praxí, druhá v kruhu jen přihlížela. H-P činností se zúčastnily všechny děti. Po celou dobu (45 minut) seděly děti na polštářcích v kruhu. Byly upozorňovány učitelkou, aby seděly rovně. Učitelka hrála na kytaru, většinou zpívala sama (pro zpěv dětí zvolila nevhodnou tóninu, kdy píseň začíná tónem g malé, které děti v tomto věku nedokáží zazpívat). Děti, které se k ní připojily, většinou jen recitovaly. Během činností nebyly využity téměř žádné druhy H-P činností. Děti nehrály na Orffovy nástroje, neměly

pohybové pomůcky, ani se samy nepohybovaly. Činnosti byly neúměrně dlouhé a často přerušované řešením kázeňských přestupků. Celkově špatná organizace práce učitelky.

MŠ č. 7:

Ve třídě bylo přítomno 23 dětí ve věku 3 - 7 let. Třída se nachází ve staré budově základní školy a disponuje prostory pouze jedné školní třídy. Přesto zde panovala vcelku klidná a příjemná atmosféra. Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (obě s délkou praxe do 20 let). Děti se posadily do kruhu. Učitelka zopakovala motivaci z předchozího dne. Poté odešly děti na pohybové činnosti do tělocvičny základní školy. Po návratu pokračovaly v kruhu řízenou činností. H-P činností se aktivně a s radostí zúčastnily všechny děti. Jednu píseň hrála jedna učitelka na kytaru, druhou píseň hrála druhá učitelka na keyboard. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Děti hrály na rytmické nástroje z přírodnin, neměly pohybové pomůcky. Velkou nevýhodou byl malý prostor, ve kterém se pohybové činnosti nemohou realizovat vůbec (pouze taneční či pohyb na místě). Velkým plusem je však možnost využití tělocvičny s dostatečně velkým prostorem a se všemi pohybovými pomůckami.

4.4. Shrnutí výsledků kvalitativní části výzkumu

V průběhu mého pozorování se jako klíčové faktory ovlivňující kvalitu realizace hudebně - pohybových činností ukázaly:

- velikost prostoru, počet dětí ve třídě
- počet učitelek při řízené činnosti a jejich vzájemná spolupráce
- sociální klima třídy
- délka činností
- dostatečná příprava učitelky
- správné metodické vedení

Nedostatek prostoru v MŠ č. 4, 5, 6 a 7 velice omezoval volbu H-P činností. V případě, že byla třída malá nebo zastavěná velkým množstvím nábytku, nezařazovaly učitelky z bezpečnostních důvodů do činností pohybové aktivity, jakými jsou běh, pohybové hry, poskoky, překážkové dráhy apod. a využívaly jen pohyb pomalý (chůzi) nebo pohyb na místě (např. podupy, protahovací cvičení...). V takové situaci pak záleží na každém pedagogovi, zda dokáže tento deficit nahradit zařazením dostatečného množství H-P činností venku na zahradě nebo na hřišti. Rovněž považuji za důležitou důkladnou promyšlenost vybavení třídy vhodným nábytkem a v přiměřeném množství. Obrovskou výhodou u MŠ č. 7 byla možnost využití tělocvičny ZŠ včetně veškerého jejího vybavení pohybovými pomůckami.

S velikostí prostoru třídy úzce souvisí i počet dětí ve třídě. Současný systém, kdy je počet dětí ve třídě stanoven až na 28, zcela nevyhovuje prostorovým podmínkám řady tříd MŠ. U prostorově malých tříd jsem zaznamenala potíže už při volné hře, kdy v malém prostoru neměly děti dostatek místa na různé stavby (např. domečky z molitanových kostek, vláčkodráhy, kuličkové dráhy, silnice pro auta, ohrady pro zvířátka apod.). Stavby, které si děti s radostí postavily, musely před řízenou činností opět rozebrat a uklidit. Také jsem postřehla pocit nervozity u dětí, které si chtěly hrát samy a nenašly k tomu vhodný prostor. Na blízkost ostatních dětí pak často reagovaly křikem nebo i agresí (odhánění dětí od sebe, bouchání).

Důležitým faktorem ovlivňujícím kvalitu H-P činností se mi jevil i počet učitelek při těchto činnostech a jejich vzájemná spolupráce. Ve třídách, kde byly přítomny obě učitelky a vzájemně se doplňovaly a spolupracovaly, byly činnosti provozovány s radostí a nadšením, navazovaly na sebe bez delších organizačních přestávek (např. při rozdávání a odebrání hudebních nástrojů dětem, uspořádání dětí pro H-P činnosti apod.). Bohužel jsem viděla i třídy, ve kterých byla učitelka na H-P činnosti sama. Tato situace kladla na učitelku velké organizační nároky. Musela zvládnout organizaci velkého počtu dětí při současné hře na nástroj. Ve dvou případech ze tří tak děti ani nehrály na žádné hudební nástroje, ani nepoužily žádné pohybové pomůcky (MŠ č. 4, 5). V MŠ č. 2 využila učitelka věku dětí (5 - 7 let), které si nástroje zvládly rozdat i uklidit samy. Myslím, že přítomnost pouze jedné učitelky při tak velkém počtu dětí

v průběhu řízené činnosti není v souladu s požadavky RVP PV.¹⁵ Přínosná však není ani situace, kdy činnosti vede jedna učitelka a druhá jen přihlíží (MŠ č. 6).

H-P činnosti dávají příležitost ke spolupráci dětí, k respektování druhého, rozvíjí prosociální cítění dětí. Při pozorování se mi potvrdilo, že ve třídách, kde se H-P činnosti realizovaly s radostí a s aktivní účastí dětí, bylo klidné a velmi příjemné klima. Ve třídě, kde byly tyto činnosti na velmi nízké úrovni, se vyskytovala řada kázeňských problémů, žalování a velmi rušná atmosféra (MŠ č. 6). Celkové klima všech tříd výrazně záviselo i na způsobu užívání metod efektivní komunikace učitelek.

Kvalitu H-P činností v pozorovaných třídách ve velké míře ovlivňovala i jejich délka a celková promyšlenost. Ve třídách, kde učitelky akceptovaly vývojové zvláštnosti dětí tohoto období (krátká doba soustředěnosti, potřeba hry, pohybu, střídání činností) a uplatňovaly vhodné metody a formy práce (zásada aktivity, přiměřenosti, metody založené na prožitku, tvořivosti atd.), probíhaly H-P činnosti v radostné atmosféře a děti si je užívaly. Ve třídách, kde tyto metody a zásady dodrženy nebyly, ztrácely děti o H-P činnosti zájem, nudily se. Bohužel ani na tyto projevy učitelky nezareagovaly např. změnou nebo ukončením činností.

Nezanedbatelným se ukázalo i metodické vedení činností. Naprosto nevyhovující bylo vedení H-P činností v MŠ č. 6. Špatně zvolená metoda nácviку písňe, nevhodně zvolená tónina písňe, pasivní účast dětí a zcela statické a neúměrně dlouhé činnosti vedly k nezájmu dětí o tyto činnosti a řadě kázeňských prohřešků. Zajímavým zjištěním pak pro mě bylo porovnání vyplněného dotazníku učitelky s přímým pozorováním H-P činností. Informace, které jsem získala z dotazníku byly v přímém rozporu s výsledky pozorování (učitelka v dotazníku uvádí, že využívá při H-P činnostech Orffovy nástroje i pohybové pomůcky, hru na tělo, pohybovou improvizaci. Nic z toho jsem však v průběhu mého pozorování nezaznamenala) Tato zjištěná skutečnost naznačuje, že musíme s rozvahou přijímat výsledky dotazníků – výpovědní hodnota je určena tím, jak jsou respondenti ochotni nebo schopni pravdivě odpovídat.

V tomto případě ale zřejmě nebyl úmysl uvádět nepravdivá fakta. Domnívám se spíše, že zde se setkáváme s méně rozvinutou schopností sebereflexe, která by však měla patřit k základnímu jádru profesionálních kompetencí učitele.

---

¹⁵ „Služby pedagogů jsou organizovány takovým způsobem, aby byla vždy a při všech činnostech zajištěna dětem optimální pedagogická péče.“ (RVP PV, 2004, s. 35).

ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, v jakém rozsahu a jakým způsobem se realizují H-P činnosti v MŠ v Plzni. Dílčími cíli bylo zmapování materiálního vybavení tříd MŠ hudebními a pohybovými pomůckami, úroveň kompetencí pedagogů potřebných pro realizaci H-P činností a způsob a rozsah H-P činností ve vzdělávací nabídce MŠ. Pro tento výzkum jsem si stanovila tři výzkumné otázky:

1. Jaká je vybavenost tříd pomůckami pro H-P činnosti?
2. Jaká je úroveň kompetencí pedagogů potřebných pro realizaci H-P činností?
3. Jakým způsobem a v jakém rozsahu jsou H-P činnosti zařazeny ve vzdělávací nabídce?

V průběhu samotného šetření jsem doplnila i čtvrtou výzkumnou otázku: Co ovlivňuje kvalitu H-P činností?

Pro svůj výzkum jsem zvolila smíšený typ výzkumu - kvantitativní i kvalitativní. Použila jsem metodu dotazníku, pozorování a polostrukturovaného rozhovoru.

Z výzkumného šetření vyplývá, že většina plzeňských MŠ je velmi dobře vybavena pomůckami pro H-P činnosti. 70% tříd MŠ má dostatek pohybových pomůcek pro každé dítě. Převládají pomůcky nižší finanční náročnosti jako jsou šátky, stuhy a kroužky. 90% tříd je vybaveno klavírem či keyboardem. Rovněž Orffův instrumentář je zastoupen téměř ve všech sledovaných třídách (2% tříd MŠ ho nevládní). Problémem však je jeho množství. Pouze 38% tříd MŠ má dostatek hudebních nástrojů pro každé dítě. Nedostatek hudebních nástrojů je ale často řešen tvůrčím přístupem - výrobou vlastních jednoduchých rytmických nástrojů nebo používáním přírodnin (kamínků, ořechových skořápek atd.).

Většina pedagogů absolvovala SPgŠ (67%). Mezi respondenty se nevyskytl pedagog, který by nebyl kvalifikovaný nebo si kvalifikaci v současné době nedoplňoval. Z osobních rozhovorů vyplynulo, že pedagogové, kteří studovali SPgŠ, považují přípravu na H-P činnosti v rámci studia za dostačující a často z ní čerpají inspiraci. Oproti tomu absolventi VŠ nebo nástavbového studia SPgŠ nejsou ze svého pohledu pro tyto činnosti dostatečně prakticky připraveni. Další vzdělávání pedagogických pracovníků však využívá jen 43% dotazovaných. Při vlastním pozorování jsem shledala u všech učitelek dostatečné předmětové kompetence (všechny zvládaly hru na hudební

nástroj a tato hra je neomezovala při činnosti s dětmi). Nižší úroveň jsem zaznamenala v oblasti kompetencí didaktických (dle Vašutové, 2007). Pouze v jedné MŠ byly H-P činnosti opravdu dokonale promyšlené - propojené s probíraným tematickým celkem, s využitím hudebních nástrojů i pohybových pomůcek, aktivním zapojením dětí a přiměřenou časovou délkou všech činností. V ostatních případech se vyskytly některé metodické a didaktické nedostatky, jakými byly např. nevyužití pohybových pomůcek, statické a neúměrně dlouhé činnosti, nepropojení s tématem atd. V jedné MŠ byly činnosti na velmi slabé úrovni. Učitelka zcela nezvládla organizaci H-P činností - činnosti trvaly téměř 50 minut, děti po celou dobu seděly. Činnosti spočívaly spíše v monologu učitelky. Neaktivnost dětí byla příčinou mnoha konfliktů, které učitelka zcela neefektivním způsobem řešila. Komparací s výsledky odpovídajícího dotazníku jsem vyvodila jako hlubší příčinu nižší úroveň sebereflexe. Asi by bylo vhodné citlivě kolegyni seznámit s výsledky mého pozorování.

Největší procento respondentů zařazuje H-P činnosti jako doplněk ke cvičení (88%) či prostředek ke zkrácení dlouhé chvíle (73%). Nejméně jsou tyto činnosti využívány jako součást řízené činnosti. V přímé vzdělávací činnosti je u většiny respondentů H-P činnostem věnováno 26 - 50% času.

V dotaznících nebyla řešena otázka stavebních dispozic a prostorového uspořádání tříd. Při osobních pozorováních jsem zjistila, že tato skutečnost výrazně ovlivňuje kvalitu sledovaných činností. V některých třídách MŠ jsou prostory stísněné či přeplněné zařízením.

Na základě přímého pozorování a osobních rozhovorů vnímám jako nejdůležitější faktory ovlivňující kvalitu a rozsah H-P činností dostatek volného prostoru a vztah učitele k těmto činnostem. Velmi důležitá je i schopnost správného metodického vedení.

Mé závěry jsou samozřejmě limitovány rozsahem výzkumného šetření pouze v plzeňských mateřských školách. Mohu konstatovat, že realizace H-P činností v kontaktovaných MŠ probíhá na přijatelné úrovni, přesto existuje prostor pro zkvalitnění tohoto typu činností. Realizované šetření by mohlo být podnětem pro instituce DVPP, aby nadále nabízely hudebně - výchovné semináře; dále pro VOŠ a VŠ, aby reflektovaly efektivitu své výuky v oblasti hudebních činností. Jak jsem uvedla v úvodu a dokládám četnými přílohami – hudební a H-P činnosti mají v předškolním vzdělávání obsáhlý význam.

LITERATURA

CAMPBELL, Don. *Mozartův efekt*. 1. vyd. Praha: Emiment, 2008. ISBN 978-80-7281-336-0.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992. ISBN 80-7067-098-3.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-27-1.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. 1. vyd. Praha: AMU a ERMAT, 2004. ISBN 80-7331-018-X.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. 2. vyd. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-86307-27-1.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka - správný rozvoj řeči*. 1. vyd. Brno: MC nakladatelství, 2005.

KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002. ISBN 80-7290-080-3.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 2. aktualizované a doplněné. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3080-6.

LANGMAIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované. Praha: Grada Publishing a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 987-80-7367-433-5.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3.

LOWEN, Alexander. *Bioenergetika. Terapie duše pomocí práce s tělem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-189-1

MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby: Zvuk a ticho jako stav vědomí*. 2. vyd. Praha: Emiment, 2009. ISBN 80-7281-037-5.

OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. 1. vyd. Brno: MU, 2003. ISBN 80-210-3242-1.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace. Poznatky vývojové psycholingvistiky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3181-8

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy*. 2. vyd. Praha: SPN, 1988.

SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-264-5.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-264-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Komenium, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: Co by měl učitel vědět o své profesi*. 2. přepracované vydání. Praha: PF UK, 2007. ISBN 978-80-7290-325-2.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0.

ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. KOL. *Hudební výchova v mateřské škole: Metodika*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987.

GAJDOŠOVÁ, Jitka. *Pohybem ke zdraví. Vademecum zdraví*. 2009, Zima 2009, s. 12 - 15. ISSN 1802-3959.

[1] Vliv hudby na rozvoj mozku nadaného dítěte. In: *Učitel'ské listy* [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/2011/06/vliv-hudby-na-rozvoj-mozku-nadaneho.html>

[2] Hudba: Teorie o vzniku hudby. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-09-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hudba#Teorie_o_vzniku_hudby

HEJCMANOVÁ, Ludmila. Jak sami orientačně posoudíme, zda se naše dítě *správně* vyvíjí. In: *Slovo odborníka* [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.espku.cz/slovo/s5.html>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 48 s. [cit. 2013-03-20]. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf>

VESELÁ, Marta a Martina SIMONIDESOVÁ. Nesprávné úchopy. In: *Grafomotorika* [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

VESELÁ, Marta a Martina SIMONIDESOVÁ. Fyziologický vývoj úchopů u dětí. In: *Grafomotorika* [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

Příloha I - Význam hudebně - pohybových činností pro rozvoj řeči

Hudební a pohybové činnosti mají nezastupitelný význam při vývoji řeči dítěte. Poslechem hudby, zpěvu a řeči se odmala rozvíjí sluchové vnímání, které je spolu s motorickým vývojem nutné ke správnému vývoji řeči. Řeč není člověku vrozena, musí se ji učit (člověk má vrozenou pouze schopnost naučit se mluvit).

Pro správný vývoj řeči je velmi důležitý **smysl pro rytmus a melodii**.

Výška hlasu v průběhu řeči nám určuje smysl věty. Změnou melodie můžeme dát stejné větě celou řadu různých obsahů. Kolísání melodie řeči charakterizuje i aktuální psychický stav. Harmonie řeči spočívá v libozvučnosti jednotlivých hlásek a jejich užívání v jazyce. Rytmickým prvkem řeči je slabika, přirozenou rytmickou skupinou slabik je slovo nebo skupina slov spojených významem. Přirozený rytmus češtiny se zakládá na střídání přízvučných a nepřízvučných slabik, které jsou založeny na síle výdechu.

Jednotlivé jazyky mají i své **tempo řeči**. Mezi rychlejší jazyky než čeština patří např. italština nebo ruština. Tempo řeči ovlivňuje srozumitelnost obsahu sdělení. Neméně důležitá je i mluvní pauza neboli pomlka, která člení souvislou řeč na menší úseky. Vhodně zvolená pauza usnadňuje porozumění řeči.

Pro rozvoj řeči je významné i **vnímání rytmu**. Houpavé pohyby a tlukot srdce znají děti již z prenatálního vývoje stejně jako její hlas a melodii řeči. Obojí v nich vyvolává pocit důvěry a bezpečí a patří mezi první rytmicko - melodické vjemy, se kterými se dítě v životě setkává. Zpívání a rytmické pohyby mají i další příznivé účinky. Když dítě poslouchá zpěv, trénuje si tím **sluch** a chováním a houpáním v náručí si cvičí **cit pro rovnováhu**. Když tedy dítě naslouchá matčině písničce, získává důležité podněty pro správné držení těla a svalové napětí. Tyto motorické schopnosti jsou důležité pro další zdravý pohybový vývoj dítěte. Také napodobování matčiny mimiky je

výborným tréninkem obličejových svalů, rtů a jazyka a tudíž skvělou přípravou na mluvení.

Propojení pohybu a melodie je pro děti naprosto přirozené, setkáváme se s ním již u prvních dětských her - různých hříček s prsty (např. Vařila myšička kašičku). Následují hry s říkadly, které můžeme považovat za další ukázkou propojování hry, mluvení a pohybu v raném věku dítěte.

Významnou roli mají hry s říkadly u těch dětí, které mají opožděný rozvoj řeči nebo různé pohybové poruchy. Pouze formou hry můžeme obohacovat slovní zásobu dítěte, podpořit jeho plynulé vyjadřování a správnou výslovnost.

Příloha II - Pěvecké, instrumentální a poslechové činnosti

Pěvecké činnosti

Zpěv má v systému hudebních činností rozhodující význam. Dítěti je tak blízký jako řeč. První důležitou hudební činností po narození je vnímání zvukových podnětů. Dítě dlouho sbírá zážitky, než si samo začne pobrukovat a zpívat (analogie postupu od žvatlání k mluvě). Mnohem dříve, než je schopno plně vnímat obsah slov, vnímá hudební prvky písně – její melodii, rytmus, náladu. Absence zpěvu má pro lidský organismus mnoho negativních důsledků. Jde nejen o problematiku psychického, ale i fyzického vývoje dětí. Díky zpěvu se prohlubuje dýchání, které pak lépe prokrvuje a okysličuje organismus a masíruje vnitřní orgány. Zpěv dále zlepšuje kvalitu řeči – využívá se např. při léčbě koktavosti. Pomáhá ke zklidnění hyperaktivních a neurotických dětí, vede k lepšímu soustředění, zmírňuje vnitřní napětí a neklid.

Dětský hlas je v raném období velmi tvárný, ale také velmi křehký a snadno zranitelný. Celý hlasový orgán se teprve vyvíjí. Je proto nesmírně důležité respektovat zpěvní polohu dětského hlasu a vést děti k tiššímu zpěvu.

Učitelka by při zpěvních činnostech měla dodržet i některé další zásady:

- zpívat vždy ve vyvětrané místnosti, při přiměřené teplotě a vlhkosti vzduchu
- vyhýbat se zpěvu v hlučném a prašném prostředí
- nezpívat venku za studeného a větrného počasí
- nezpívat s dětmi při větším tělesném vypětí a při náročnější pohybové činnosti (to platí i při spojení pohybových her se zpěvem – s únavou svalů jsou unaveny i hlasové a dechové orgány)
- nezpívat příliš dlouho, střídat zpěv jednotlivce s menší skupinou nebo celou třídou
- omezit zpěv při nachlazení
- vybrat písňový materiál, který odpovídá dané věkové skupině

Děti si osvojují **základní pěvecké návyky** především nápodobou. Učitelka by proto měla:

- mluvit v přiměřené síle (nezvyšovat hlas)
- zřetelně vyslovovat
- mluvní polohu hlasu umístit nejlépe do středně vysoké polohy
- při mluvení i zpěvu dbát na měkké hlasové začátky
- dbát na dechovou oporu

S tvořením správného tónu souvisí i **pěvecký postoj**. Správné držení těla ovlivňuje činnost dýchacího ústrojí. Při zpěvu mohou děti sedět i stát, sedět vkleče na patách. Držení těla je přirozené a uvolněné. Důležité je, aby měly kolem sebe dostatek prostoru, aby se netísnily. Učitelka se musí před děti postavit tak, aby děti směrem k ní nezvedaly hlavu. Tím by došlo ke ztuhnutí a napětí krčního svalstva a k nesprávnému postavení hrtanu.

Dalším základem správného tvoření tónu je **dech**. Zásadou veškerých dechových cvičení je uvolněnost celého těla. Uvolněný nádech a výdech lze nejlépe nacvičit vleže na zádech. Děti vedeme k nádechu „do břicha“. Nádech motivujeme např. přivoněním ke kytičce. Výdech je ústy a navazuje plynule na nádech. Měl by být stejnoměrný, nepřerušovaný a plynulý. Motivací může být snaha o vyfouknutí hezké bubliny z bublifuku nebo pofoukání bolístky. Cílem dechových cvičení by mělo být prodloužení výdechové fáze. Cvičení by měla být vždy krátká.

Pro zpěv je důležité užívání tzv. **hlavového rejstříku** – vyšší polohy hlasu (na rozdíl od mluvení, při kterém je typické tvoření tónu pomocí tzv. hrudního rejstříku – nižší polohy hlasu). U předškolních dětí jsou vyvinuty oba dva typy rejstříku. Tvoření hlavového tónu není nic obtížného a pro děti je naprosto přirozené (novorozenec vydává tón okolo a^1 – jde o hlavový tón). Lze ho vycvičit vysokým houkáním, kukáním nebo mňoukáním.

Aby bylo dětem při zpěvu rozumět, je třeba se v rámci vokálních činností věnovat i **nácviku výslovnosti**. Ten souvisí s uvolněním artikulačního aparátu. Věnujeme se uvolňování mluvidel, čelistí, mimických svalů kolem úst. Pomocí pantomimických cvičení můžeme uvolnit i obličejové svaly – děti si hrají na klauna, který rychle mění svou náladu. Při úsměvu napíná rty, při mračení je uvolňuje. K aktivizaci mluvidel

slouží deklamace různých říkadel, rozpočítadel, pranostik či jednoduchých jazykolamů. Důležitou zásadou je, aby artikulační cvičení byla krátká.

Výběr písňového materiálu by měl vycházet především z pěveckých a hudebních schopností dětí. Měl by zohledňovat:

- **správný tónový rozsah** – je vhodné začínat se zpěvem písní tzv. říkadlového charakteru. Dále je dobré volit jednodušší písně v rozsahu pěti tónů.
- **rytmickou obtížnost** – pro začátečníky jsou vhodné písně se stále se opakujícím rytmem bez rytmických složitostí ve dvoučtvrtovém taktu.
- **melodickou obtížnost** – základem písní pro předškolní děti jsou stupnicové postupy a obměny durového kvintakordu. Nejvhodnější jsou písně se sestupnou melodií.
- **hudební formu** – ta souvisí s délkou písně. Nejjednodušší jsou lidové písně v tzv. malé písňové formě jednodílné, jejichž pravidelné členění pomáhá k lepšímu zapamatování. Písně umělé nemají často pravidelně členěnou melodiku a jsou pro některé děti těžko zapamatovatelné.
- **obsah** – měl by být dětem blízký a odpovídat jejich rozumovému poznání.

Všem těmto požadavkům nejlépe odpovídají písně lidové.

Při nácviu písně je v MŠ nejvhodnější forma tzv. **nápodoby** (náslechu). To znamená, že učitelka zpívá píseň několikrát za sebou a děti se k ní postupně přidávají.

Dalším způsobem je **hra na ozvěnu** – učitelka zazpívá část písně a děti ji zopakují. Zde je třeba dobře zvolit délku hudební fráze, aby si ji děti zapamatovaly.

Nedoporučuje se učit děti text písně samostatně bez melodie jako říkanku. Důležitým pravidlem je naučit děti méně písní kvalitně, než velké množství povrchně.

Pro zpěv má veliký význam jeho **propojení s pohybem**.

Instrumentální činnosti

Hra na hudební nástroj (i v té nejjednodušší podobě) souvisí s rozvojem dětské tvořivosti, představivosti a fantazie. Je přitažlivou formou, podněcující zájem o hudbu a rozvíjí i sociální citění, toleranci, kooperaci a sounáležitost dětí v dětském kolektivu.

Rozvíjením hudebních schopností v raném věku dětí se prostřednictvím hry na hudební nástroj zabýval již J. A. Komenský. Ve svém Informatoriu školy mateřské doporučoval matkám, aby dětem nejen zpívaly popěvky a písně, ale aby jim také daly do rukou hudební nástroje (píšťaly, buben, dětské housličky).

V MŠ vedeme děti k tzv. elementární hudební výchově. To znamená, že se věnujeme jen těm nejjednodušším prvkům muzicírování, které časem zvládnou všechny děti. Cílem hry na lehkoovladatelné hudební nástroje není bezchybně zahráný doprovod k písni. Cílem je:

- rozvoj tvořivosti a představivosti
- rozvoj sluchových schopností – rozlišování zvuků a tónů
- schopnost rozpoznávat vlastnosti tónu – výška, síla, barva, délka tónu
- rozvoj rytmického cítění
- rozvoj jemné motoriky, koordinace pohybů
- rozvoj estetického vnímání
- schopnost vyjádřit hrou vlastní pocity
- pěstování souhry, rozvoj sociálního cítění a spolupráce
- cvičení soustředění, postřehu
- motivace k aktivní hře na vlastní hudební nástroj

Hra na lehkoovladatelné hudební nástroje je u předškolních dětí prostředkem k dalšímu hudebnímu rozvoji a k obohacení hudebních činností, nikoli hrou na nástroj v pravém slova smyslu.

Nástroje Orffova instrumentáře rozdělujeme do dvou základních skupin:

- **rytmické** – hůlky, bubínek, chřestidlo, rourový bubínek, dřevěný blok, tamburína, drhlo, triangel, činel, prstové činelky, zvonek, rolničky.
- **melodické** – zvonkohry, metalofony, xylofony.

K seznámení s hudebními nástroji slouží rozličné hry. Mezi nejoblíbenější patří hra: Co představují zvuky? (děti hádají, co jednotlivé zvuky představují.)

Příklady představ některých hudebních nástrojů:

- **bubínek** – chůze medvěda, indiánský tanec, slon, bouřka, kroupy, dupání ježka, smutek, nebezpečí...
- **dřívka** – někdo utíká, šašek, poprchává, rozsypaly se korálky, veselý den, kůň v cirkuse...
- **chřestidlo** – chůze v listí, písek, déšť, dětské chrastítko, makovice, šumí stromy, vodopád, větřík, sype se hrách...
- **činel** – něco strašidelného, bouřka, čaroděj, mrak, strach, přichází kouzelník, hluboký les, tma...

Dalším oblíbeným seznámením s nástroji je jejich použití při vyprávění pohádek – tzv. **zvukomalba pohádky**. Tu vytvoříme tak, že do příběhu pohádky vložíme k jednotlivým situacím nějaký hudební nástroj – např. vyšlo sluníčko – ťukneme na triangel, zajíček vyběhl z nory – hrajeme na dřívka, začalo pršet – zrychlující se hra na bubínek nebo hra na kameny zvonkohry, zahřmělo - úhoz na činel atd. Velmi efektní je spojení zvukomalby s pohybovým ztvárněním pohádky.

Jednoduché je také použití nástrojů v písničkách o nástrojích, např. My jsme malí muzikanti.

Hra na rytmické nástroje je založena na stejném principu jako hra na tělo. Vlastním instrumentálním doprovodem předchází hra jednoduchých rytmů. V této fázi kopírujeme hry, které si děti osvojily při hře na tělo. Místo tleskání, pleskání a podupů využíváme hru na rytmické hudební nástroje, především dřívka a bubínky.

Po zvládnutí této přípravy můžeme přejít k **nácviku instrumentálního doprovodu**.

Nejnázším úkolem pro malé děti je **rytmická deklamace** krátkého říkadla nebo písňe na dřívka. Je vhodné spojit ji s pochodem a tleskáním.

Dalším typem doprovodu je **hra metra**. Upevňuje smysl pro pravidelnou pulsaci. Nejvhodnějším nástrojem je bubínek, na který hrajeme každou dobu taktu. Opět je vhodné spojit hru s pochodem nebo s pleskáním rukou do steh.

Hra těžké doby je hra pouze první doby v taktu. Zde můžeme využít triangel nebo tamburínu. Na ostatní doby taktu dáme ruce od sebe.

Všechny rytmické doprovody je zpočátku nutné podložit deklamací.

Hra na melodické nástroje Orffova instrumentáře je pro děti předškolního věku již dost komplikovanou záležitostí. Pokud ji chceme použít, využíváme tu nejjednodušší podobu instrumentálního doprovodu, tedy hru jen na jednom, dvou či třech kamenech melodického nástroje. (Na nástrojích ponecháme vždy jen ty kameny, které děti ke hře potřebují.)

Druhy doprovodů:

- **doprovod pentatonický** - díky pentatonice nevznikají při hře žádné nelibozvučné disonance, a tak může hrát na nástroje i několik dětí najednou. Pentatoniku vytvoříme tak, že odstraníme z dané stupnice 4. a 7. stupeň: např. v C dur – kameny f, h.
- **doprovod písně jedním tónem** – hrajeme na jeden kámen zvonkohry, nejlépe těžkou dobu
- **doprovod dudáckou kvintou** – jde o současnou hru dvou tónů – prvního a pátého stupně dané tóniny. Pokud je hra dvou tónů naráz pro děti obtížná, můžeme ji rozdělit mezi dvě děti (každé hraje na jeden kámen). Je také vhodný pro hru těžké doby.
- **doprovod melodickým ostinatem** – ostinato je stále opakující se hra dvou až tří tónů na kamenech melodického nástroje. Je vhodný pro hru metra.

Obecné zásady pro nacvičování doprovodů

- instrumentální doprovod nacvičujeme vždy jen k dokonale naučené a zažité písni.
- rytmický doprovod nacvičujeme se všemi dětmi nejprve pomocí hry na tělo.
- při zpěvu písně nehrají na nástroje všechny děti – doprovod by byl příliš hlučný. Děti, které nahrají na nástroj, využijí k doprovodu hru na tělo.
- nácvik instrumentálního doprovodu a zpěvu rozdělíme na dvě skupiny. Jedna skupina dětí zpívá, druhá hraje na nástroje. Pak skupiny vyměníme.
- u vícehlasého doprovodu nacvičujeme hru každého nástroje samostatně, pak postupně skupiny přidáváme.
- hra na nástroje má vždy doprovodnou úlohu. Proto na nástroje hraje vždy malá skupina dětí.

- respektujeme hudební formu písničky. Kontrastní díl písničky by měl mít jiný hudební doprovod.

Poslechové činnosti

Hudba a pohyb se odněpaměti vzájemně ovlivňují. Na člověka působí hudba především svým rytmem, který podněcuje k podupávání, pohupování atd.

V raném věku potřebují děti přímý kontakt s hudbou, nestačí jim pouze sedět a hudbu poslouchat. K opravdovému hudebnímu prožitku potřebují i prožitek pohybový, který jim umožňuje lépe a rychleji hudbu pochopit. Děti reagují na hudbu zcela spontánně tleskáním, podupy, tanečkem do kolečka či rytmickými pohyby těla.

Nejčastější formou aktivního poslechu je zpěv a instrumentální hra učitelky a zpěv dětí. Děti si píseň nejprve poslechnou při pohybových činnostech a hrách, pak při jejím samotném učení. Zezula (1987) uvádí, že píseň je nejzákladnějším prostředkem poslechových činností, jejímž prostřednictvím učitelka motivuje dětskou hru, libovolné poznávací činnosti. Píseň děti uklidňuje, ale i aktivizuje k přirozenému pohybu nebo činnosti, která směřuje k objevování elementárních hudebních prostředků.

Bez obav můžeme zařadit i poslech reprodukováné hudby. Při výběru je však nutné pamatovat na to, že pozornost dětí v tomto věku je velmi krátká. Velmi vhodné jsou skladby, které v dítěti vyvolávají určitou konkrétní představu (např. skladby o zvířátkách). Každou poslechovou činnost je třeba uvádět vhodnou motivací.

Příloha III - Dotazník

Hudebně - pohybové činnosti v předškolním vzdělávání

Dobrý den, paní učitelko, pane učiteli,

jmenuji se Markéta Stolzová. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jehož cílem je zmapovat, jaký je Váš osobní vztah k hudebně - pohybovým činnostem a jakým způsobem tyto činnosti realizujete při práci s dětmi v MŠ. Dotazník je anonymní a jeho výsledky budou využity jako podklad praktické části bakalářské práce.

Pokud není uvedeno jinak, označte, prosím, vhodnou odpověď křížkem. Dotazník můžete vyplnit i v PC, pak stačí Vaše odpovědi zvýraznit tučným písmem či vepsat místo čar.

Velice děkuji za Váš čas a ochotu.

Pohlaví   žena   muž

Jakou školu jste absolvoval (a)? (označte i více možností)

- střední odbornou (SPgŠ)   vyšší odbornou (VOŠ)   vysokou (VŠ)
 jinou - jakou: _____

Délka praxe v předškolním zařízení

- 0 - 2 roky   3 - 10 let   11 - 20 let   20 let a více

Navštěvoval (a) jste v mládí ZUŠ, popř. soukromou výuku hry na nástroj?

- ano - uveďte, prosím, obor _____   ne

Věnujete se hudbě a hudebním činnostem aktivně i v současnosti? (hra v kapele, zpěv ve sboru, návštěvy koncertů apod.)

- ano - jak: _____
 ne

Věnujete se pohybu a pohybovým činnostem aktivně i v současnosti? (tanec, návštěvy fitness, aktivní sport - lyže, brusle, kolo apod.)

ano - jak: _____

ne

V čem vidíte hlavní přínos hudebně - pohybových činností v MŠ? (Co podle vašeho názoru tyto činnosti u dětí rozvíjejí?)

Kolik času z přímé vzdělávací činnosti věnujete hudebně - pohybovým aktivitám?

0 - 25 %

26 - 50 %

51 - 75 %

více než 75 %

Kdy využíváte hudebně - pohybové činnosti? (můžete zvolit i více možností)

součást řízené činnosti

každodenní rituál

doplněk cvičení

motivace

při zkrácení dlouhé chvíle (čekání na oběd apod.)

další (prosím uveďte) _____

Které z forem hudebně - pohybových činností využíváte nejčastěji? (označte podle četnosti: 1 - nejčastěji po 4 - nejméně často)

zpěv

pohyb

instrumentální činnosti

poslech

Máte ve třídě klavír nebo keyboard?

ano

ne

Hrajete dětem na nějaký hudební nástroj?

ano - uveďte, prosím, na jaký: _____

ne - uveďte, prosím, důvod: _____

Máte ve třídě nástroje Orffova instrumentáře?

ano - uveďte, prosím, druh a množství

dřívka

bubínek

tamburína

činelky

triangl

zvonkohra

jiné: _____

ne

Využíváte je při hudebně - pohybových činnostech?

ano   ne - proč? _____

Hrají na ně děti?

ano   ne - proč? _____

Máte ve třídě pomůcky pro pohybovou výchovu? (šátky, balanční pomůcky apod.)

ano - uveďte, prosím, druh a množství

_____

_____

ne

Využíváte je při hudebně pohybových činnostech?

ano   ne - proč? _____

Využíváte pohybovou improvizaci k písniím nebo poslechu?

ano   ne

Využíváte s dětmi hru na tělo?

ano   ne

Využíváte dětské taneční hry? (např. Pásla ovečky apod.)

ano   ne

Využíváte při hudebně - pohybových činnostech poslechové skladby?

ano   ne

Za vyplnění dotazníku Vám ještě jednou děkuji.

Příloha V - Popis pozorování a rozhovorů

MŠ č. 1:

Ve třídě bylo přítomno 21 dětí ve věku 3 - 4 let. Panovala zde velice příjemná a klidná atmosféra. Pro ukončení volné hry zazněla „uklízecí“ písnička. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (obě mají praxi v předškolním zařízení více než 20 let). Děti se posadily do kruhu. Učitelky zopakovaly motivaci z předchozího dne. Zahrály na rolničky a dřívka - děti hádaly, co jim tyto zvuky připomínají. Uhádly, že koničky.

Popis činností:

1. *Píseň Jedou koně* - děti běhaly po dvojicích po třídě. Měly obruč. V obruči byl koník, za koníkem kočí. Výměna - koník spustil kruh, děti se vyměnily.
2. Děti se rozdělily na dvě skupiny - první „jezdila“ jako koníci a zpívala, druhá hrála na dřívka rytmus písničky. Následovala výměna skupin.
3. *Píseň Dokola ted' chodíme* - děti chodily po kruhu, zpívaly a pohybem znázorňovaly píseň.

Dokola ted' chodíme, co je v kruhu, nevíme. Zatleskáme (tleskání rukama), zadupáme (dupání nohama), do kruhu se podíváme (otočení do kruhu).

V kruhu stála učitelka a napodobila nějaké zvířátko - děti její pohyb opakovaly. Písnička se opakovala několikrát, vždy bylo jiné zvířátko.

4. *Říkadlo Huboval vrabec na zimu* - děti seděly v kruhu, říkadlo doprovázely hrou na tělo.

Huboval vrabec na zimu (tleskání ukazováky), škoda, že nemá peřinu (tleskání rukama). Zebou mě nohy (podupy nohama), studí mě nos (dlouhý nos), protože skáču i v zimě bos (pleskání do nohou).

5. *Říkadlo Sněhulák* - společné stavění sněhuláka během říkadla - koule z velkých obručí, ruce z malých obručí, nos z mrkve, oči a knoflíky z koleček, hrnec na hlavě z destičky.

Koho sníh a zima láká, postaví si sněhuláka. Jedna koule, druhá koule, třetí koule, klobouk, nos, sněhuláček chodí bos.

H-P činností se aktivně a s velkým nadšením zúčastnily všechny děti a obě učitelky, které se navzájem zcela přirozeně doplňovaly. Jedna z učitelek hrála na klavír, hra ji

vůbec neomezovala, stačila sledovat hru i děti. Při činnostech bylo využito několik druhů H-P činností. Všechny děti si zahrály na orffovy nástroje a použily i pomůcky pohybové výchovy. Velkou výhodou byl i dostatečný prostor pro tento druh činností.

Rozhovor:

1. Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?

Ano, stačí. ***Jakou školu jste vystudovala?*** Střední pedagogickou.

2. Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře? Ano. Jaké?

Byla jsem na seminářích paní Jenčkové. Před lety jsem navštěvovala semináře pana Jurkoviče. Také se mi moc líbily semináře pana Štillera, který dělal krásné věci i s pohybem.

3. Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?

Já čerpám hlavně ze školy a z těch seminářů.

4. Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?

Ano, hodně. Máme řadu chřestidel z kindervajíčků a z tub od léků, které jsme naplnili rýží a malými korálky.

MŠ č. 2 :

Ve třídě bylo přítomno 21 dětí ve věku 5 - 7 let. Atmosféra byla trochu rušnější, neboť třída je spíše „klučíčí“. Po dobu mého pozorování zde bylo 16 chlapců, 5 dívek a pouze jedna učitelka s praxí přes 20 let. Volná hra byla ukončena zazvoněním na zvoneček. Děti se shromáždily u keyboardu.

Popis činností:

- 1. Píseň Chodíme si po světě*** - děti chodily po kruhu, zpívaly píseň a pohybem ji znázorňovaly.

Chodíme si po světě, přes města a přes vesnice. Jakpak se vám líbí? Moc. Jmenují se Dupanice. Dupanice, Dupanice, dup a dup a Dupanice. (Dupanice - dupání, Skákanice - skákání, Běhanice - běhání, Dřepanice - dřepy.)

- 2. Leh na záda*** - děti hledaly, kde jim tluče srdíčko. Učitelka jim „jako“ hodila lano. Děti se ho „jako“ přidržovaly, přitahovaly se do sedu.

3. *Reakce na gesta* - děti si rozdaly dřívka a vařečky. Učitelka si je dala na hlavu a zeptala se, co by to mohlo být. Rohy - kdo je má? Čert, jelen, sob. Tykadla - brouček, beruška. Následovala hra na nástroje - děti hrály, na domluvené gesto musely přestat.
4. *Píseň Tři citrónky* - děti stály a zpívaly první dvě sloky. Na refrén vytukávaly rytmus písně. Kluci měli dřívka, holky vajíčka. Při zpěvu třetí sloky si děti nástroje mezi sebou vyměnili. Během čtvrté sloky si každý vybral libovolný nástroj (tamburíny, bubínky, triangel, drhla, rolničky atd.).
5. *Píseň Prší, prší* - učitelka hrála píseň a děti hádaly, co je to za písničku. Poté hrou na tělo zahrály různé druhy deště: malý deštík - prsty do dlaně, větší deštík - tleskání, velký déšť - tleskání do země. Pak děti píseň zazpívaly a pohybově ztvárnily.

Prší, prší, jen se leje, kam, koničky, pojedeme (tleskání prsty do dlaně). Pojedeme na luka, až kukačka zakuká (děti běhají jako koniči). Kukačka už zakukala, má panenka zaplakala (tleskání dlaněmi), kukačko, už nekukej, má panenka neplakej (tleskání do země).

6. *Píseň V Americe* - zpěv + pohybové ztvárnění písně.

V Americe (při opakování slov tleskání) při muzice (při opakování slov tleskání) tancovaly (při opakování slov tleskání) tři opice (při opakování slov tleskání). Jedna tak (tanec rukama) a druhá tak (zašklebení opic) a ta třetí všelijak (hýbání boky).

H-P činností se zúčastnily všechny děti. Protože ale činnosti trvaly poměrně dlouhou dobu (cca 35 minut), po čase se některé děti začaly činností stranit. Velice těžká je situace, kdy je při činnostech přítomna pouze jedna učitelka a musí zvládnout organizaci dětí i hru na nástroj. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Všechny děti si zahrály na orffovy nástroje, pohybové pomůcky děti neměly. Výhodou byl dostatečný prostor, který byl však využit jen u první písně. Ostatní činnosti byly spíše statické - děti sice používaly hru na tělo, ale byly stále na místě. Postrádala jsem výraznější tematické propojení jednotlivých písní.

Rozhovor

1. *Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?*

Ne, nestačí. Vystudovala jsem střední ekonomickou školu, pak jsem si po mateřské dovolené dodělávala nástavbu SPgŠ. Tam se studovala jen hra na zobcovou flétnu. Na klavír hraju jen jednoduché doprovody - naučila jsem se to sama.

2. Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře? Ne. Proč ne?

Čerpám od paní učitelky, která k nám dochází na hudebku přímo do školky.

3. Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?

Jak jsem již říkala, čerpám od paní učitelky ze ZUŠ, která k nám dochází 1 x 14 dní a dělá s dětmi hudební činnosti - děti hrají na zvonkohry, orffovy nástroje a nacvičují písně. Naučila mě, jak zahrát levou rukou jednoduchý doprovod k písničkám.

4. Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?

Ano. Máme chrastidla z kindervajíček, používáme plastové lahve naplněné vodou nebo pískem. Také zde máme dřevěné měchačky.

MŠ č. 3:

Ve třídě bylo přítomno 25 dětí ve věku 3 - 7 let. Panovala zde velice příjemná atmosféra a klid. Mateřská škola sídlí v nově postavené budově. Třída disponuje obrovskými prostory, má podlahové vytápění a je odhlučněna zvukovou izolací na stropě. Přestože zde bylo hodně dětí, které volnou hru trávily probíháním překážkové dráhy a různými poskoky do obručí a přes švihadlo, v celé třídě nebyl žádný hluk. Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (jedna má praxi v předškolním zařízení 2 roky, druhá 5 let). Děti se posadily do kruhu. Učitelky zopakovaly motivaci z předchozího dne.

Popis činností:

1. *Píseň Veverka čiperka* - všechny děti dostaly dva oříšky. Při zpěvu vytřukávaly rytmus písně. Při druhém zpívání písně děti třukaly a k tomu chodily po kruhu.

Veverka Čiperka sbírá sladká jádérka (třukání a chůze na doby). Nosí si je do pelišku, oříšky a velkou šišku (třukání a pobíhání na rytmus písně). Veverka Čiperka sbírá sladká jádérka (třukání a chůze na doby).

2. *Hra Na zrcadlo* - učitelka hrála na oříšky pomalu, rychle, před sebou, nad hlavou, u země atd. - děti ihned napodobovaly.

3. *Hra a píseň Ježkování* - učitelka hrála píseň v různě rychlém tempu. Zároveň ukazovala, jak dupe táta ježek (půlové noty), máma ježková (čtvrt'ové noty), děti ježecci (osminové noty). Děti si různé ježky nejprve zkusily. Pak učitelka hrála a děti musely poznat a zadupat podle tempa hudby správného ježka.

Cupy, dupy u chalupy dva ježci se honí, třetí čeká na jablíčko, sedí pod jabloní (dupání na těžkou dobu). Cupy, dupy u chalupy hnedle vedle plotu, když těch jablek bude více, dá je do kompotu (dupání metra). Cupy, dupy u chalupy hnedle vedle jedle, když těch jablek bude více, udělá z nich knedle (dupání rytmu písně).

4. *Stojí vrba košatá* - pohybové znázornění písně, na slova Hej, hej, koleda děti hrály na nástroje rytmus písně.

H-P činností se aktivně a s nadšením zúčastnily všechny děti i obě učitelky. Jedna z učitelek hrála na kytaru, nedělalo jí problém hrát i organizovat činnost dětí. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Všechny děti si zahrály na Orffovy nástroje, pohybové pomůcky děti neměly. Výhodou byl nezvykle velký prostor. Vzhledem k náročnosti vydupávání těžké doby, metra a rytmu třetí písně a velmi dobrému zvládnutí těchto rytmických prvků u všech dětí (při souběžném zpěvu) je evidentní, že v této MŠ je H-P aktivitám věnován dostatečný prostor v průběhu celého roku a obě učitelky dětem poskytují kvalitní metodické vedení.

Rozhovor

1. ***Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?***

Docela stačí. Ale chodím ještě na semináře. ***Jakou školu jste vystudovala?*** Střední pedagogickou.

2. ***Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře? Ano. Jaké?***

Byla jsem na semináři paní Jenčkové. ***A jak se Vám seminář líbil?*** Docela ano, ale neumím některé věci převést pro malé děti ve školce. To, co se na semináři dělá, je pro děti ve školce moc těžké. Ještě nemám takovou zkušenost.

3. ***Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?***

Ze semináře, z knih nebo z internetu.

4. ***Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?***

Nevyrábíme. Máme velké množství Orffových nástrojů a hodně využíváme přírodniny - hlavně ořechové skořápky a kamínky. Používáme i plastové láhve a igelitové pásy.

MŠ č. 4:

Ve třídě bylo přítomno 25 dětí ve věku 3 - 7 let. Panoval zde ruch. Mateřská škola sídlí ve staré budově. Třída disponuje malými, stísněnými prostory. Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byla ve třídě jen jedna učitelka s praxí přes 20 let. Děti se posadily do kruhu. Učitelka zopakovala motivaci z předchozího dne.

Popis činností:

1. *Hra Na sochy* - děti chodily nebo běhaly po kruhu podle tempa hry na bubínek. Na silnější úder „zkameněly“.

2. *Říkadlo Co to zebe* - děti říkaly říkadlo a pohybově ho znázorňovaly.

Co to zebe, co to zebe, je to z nebe, je to z nebe, je to mráz, pálí nás, ale nesní nás.

3. *Píseň V Americe* - zpěv + pohybové ztvárnění písně (viz MŠ č. 2)

4. *Píseň Po dvou chodit nechci* - zpěv + pohybové ztvárnění písně

Po dvou chodit nechci, tak mě, mámo, nech. Budu jako pejsci běhat po čtyřech (děti stojí a zpívají). Ref: Haf, haf... (děti lezou po čtyřech a napodobují pejsky). Mluvit lidskou řečí, to mě nebaví, kdopak mluví lepší, pejsci štěkaví (děti stojí a zpívají). Ref: Haf, haf... (děti lezou po čtyřech a napodobují pejsky).

H-P činností se aktivně a s nadšením zúčastnily všechny děti. Učitelka hrála na klavír, nedělalo jí problém hrát i organizovat činnost dětí. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Děti nehrály na Orffovy nástroje, neměly pohybové pomůcky. Velkou nevýhodou byl malý prostor, ve kterém se pohybové činnosti mohou dělat jen s maximální opatrností.

Rozhovor

1. *Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?*

Ano, stačí. *Jakou školu jste vystudovala?* Já mám střední pedagogickou školu.

2. *Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře? Ano. Jaké?*

Byla jsem na paní Jenčkové, Kunzmanové, Haně Švejdové. Také jsem byla na hlasovce u Pavly Sovové a na pohybovce u Lenky Jišové. *Používáte zkušenosti ze semináře*

s dětmi? Ano, hodně z toho čerpám. *Umíte si některé věci ze seminářů upravit pro malé děti?* Ano, nedělá mi to problém.

3. Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?

Čerpám hlavně z těchto seminářů.

4. Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?

Nástroje si vyrábíme často. V rámci tematického celku si děti vždy něco vyrobí, použijeme to a pak si je odnesou domů. A zase si vyrobíme jiné. Nemáme prostor, kde bychom je přechovávaly.

MŠ č. 5:

Ve třídě bylo přítomno 23 dětí ve věku 3 - 7 let. Panovala zde vcelku klidná atmosféra. I tato třída disponuje nesmírně malými prostory. Pro ukončení volné hry zazněla tamburína. V tu dobu byla ve třídě jen jedna učitelka, která začala v předškolním zařízení pracovat v letošním školním roce. Děti se posadily do kruhu. Učitelka zopakovala motivaci z předchozího dne.

Popis činností:

1. *Hra Na sochy* - po zemi byly rozmístěné barevné destičky. Děti chodily v prostoru, vyhýbaly se destičkám. Vytahovaly se, chodily po špičkách. Po celou dobu hrálo jedno z dětí na keyboard různé klávesy. Na zaznění tamburíny (učitelka) dítě přestalo hrát a ostatní děti „zkameněly“. Hra se několikrát opakovala, při každém zkamenění se vyměnilo i dítě u keyboardu.
2. *Obměny* - na zaznění tamburíny skočilo každé dítě na jednu destičku, při další obměně muselo zkamenět na jedné noze.
3. *Relaxace* - děti si rozebraly malé míčky s bodlinami, podávaly si je kolem těla, kolem nohou, prováděly s nimi různé cviky na zemi.
4. *Píseň Masopust držíme* - taneční ztvárnění písně

Masopust držíme (děti šly do středu kruhu), nic se nevadíme pospolu (děti šly pozadu zpět). Proč bychom se hádali (ruce v bok, otáčení do stran), když jsme se tak shledali poznovu (otočení kolem dokola). V dobrém jsme se sešli, rádi jsme se našli, pospolu. Dříve než se rozejdem, ještě sobě připijem poznovu (totéž, co první sloka).

5. *Říkadlo Všechny moje prsty* - procvičení motoriky ruky a prstů

Všechny moje prsty (dlaně s roztaženými prsty), schovaly se v hrsti (ruce v pěsti). Spočítám je hned, spočítám je hned (třukání pěstmi o sebe do rytmu), //: Jedna, dva, tři, čtyři, pět. :// (z pěsti postupně ukazovat palce, ukazováky, prostředníky, prsteníky, malíky).

6. *Píseň Tancovali dva malí* - zpěv + hra s prsty

Tancovali dva malí, měli nohy šmatlavý. Jeden málo, druhý víc, čouhali jim z nohavic. (ukazováček a prostředníček „tancují“ po zemi, na hřbety rukou nebo na nehty lze namalovat oči a pusy. Tancovat mohou buď obě ruce dítěte spolu proti sobě, nebo jedna ruka dítěte s rukou jiného dítěte).

H-P činností se aktivně nezúčastnily všechny děti. Po relaxačním cvičení zůstalo ve třídě jen pár dětí, protože předškoláci odešli na angličtinu. Učitelka střídala hru na keyboard a samotný zpěv. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Děti nehrály na Orffovy nástroje, neměly pohybové pomůcky. Velkým plusem však byla hudební improvizace dětí na keyboard. Velkou nevýhodou byl malý prostor, ve kterém se pohybové činnosti mohou realizovat jen s maximální opatrností.

Rozhovor

1. Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?

Ne, nestačí. Na vysoké škole bylo hodně teorie a málo možností si věci vyzkoušet v praxi.

2. Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře?

Zatím jsem na žádném semináři nebyla, pracuji ve školce teprve od září.

3. Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?

Čerpám hodně z literatury a z webu.

4. Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?

Ano, občas vyrábíme. Nedávno jsme vyráběli chrastidla - krabičky od sirek naplněné rýží a polepené barevným papírem.

MŠ č. 6:

Ve třídě bylo přítomno 24 dětí ve věku 3 - 7 let. Panovala zde velice rušná a neklidná atmosféra. Třída byla v loňském roce zrekonstruována. Disponuje sice poměrně vhodným prostorem, její uspořádání je však nepromyšlené. Ve třídě se nacházejí dvojce stolečky (jedny pro výtvarné činnosti, druhé pro stravování), což zcela zbytečně ubírá prostor pro volnou hru i jiné aktivity dětí. Po celou dobu volné hry učitelka neustále řešila nějaké kázeňské prohřešky dětí (tahanice o hračky, bouchání do jiného dítěte, křičení, lítání po třídě atd.) Volila nevhodnou formu dlouhého monologu vysvětlování, po kterém dítě propustila, ale po chvíli se problém objevil znovu.

Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (jedna pracuje v předškolním zařízení druhým rokem, druhá šest let). Dětem trvalo uklízení poměrně dlouhou dobu. Poté se posadily do kruhu. H-P činnosti vedla učitelka s delší praxí, druhá v kruhu jen přihlížela.

Popis činností:

1. *Píseň Karlíku, Karlíku* - učitelka hrála na kytaru a zpívala píseň, děti seděly v kruhu. Poté říkala dětem slova písně, některé děti opakovaly. Píseň jen s málo dětmi, které se k ní přidaly, několikrát zazpívala. Mezi každým zpěvem poměrně dlouze vysvětlovala, kdo jí kaši (malé děti) a jak se kaše vaří (jaké se musí použít suroviny, jaký je postup přípravy).

Karlíku, Karlíku, dobrá kaše na mlíku. Karlíku, Karlíku, dobrá kaše je. Ještě lepší bývala, když po másle plavala. Karlíku, Karlíku, dobrá kaše je.

2. Učitelka rozdala dětem misky a lžičky - děti měly za úkol pantomimicky předvést, jak se míchá kaše. Přitom je učitelka napomínala, aby neřukaly lžičkou do misky (měly to dělat „jako“ - ve vzduchu).
3. Opět zpěv písně Karlíku, Karlíku - některé děti začaly zcela přirozeně vytřukávat lžičkou do misky rytmus písničky.
4. Děti si šly ke stolečku „uvařit“ kaši - míchaly instantní kaši s vodou.

H-P činností se zúčastnily všechny děti. Po celou dobu (téměř 45 minut) seděly děti na polštářcích v kruhu. Byly upozorňovány učitelkou, aby seděly rovně. Učitelka hrála na kytaru, většinou zpívala sama (pro zpěv dětí zvolila nevhodnou tóninu, kdy píseň

začíná tónem g malé, které je mimo zpěvní rozsah dětí tohoto věku). Děti, které se k ní připojily, většinou jen recitovaly. Během činností nebyly využity téměř žádné druhy H-P činností. Děti nehrály na Orffovy nástroje, neměly pohybové pomůcky, ani se samy nepohybovaly. Činnosti byly neúměrně dlouhé a často přerušované řešením kázeňských přestupků. Celkově špatná organizace práce učitelky.

Rozhovor

1. Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?

Ano. **Jakou školu jste vystudovala?** Vystudovala jsem střední pedagogickou školu, obor vychovatelství.

2. Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře? Ne, nenavštěvují. Proč ne?

Chodím na semináře s jiným zaměřením, třeba logopedické nebo výtvarné.

3. Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?

Čerpám inspiraci z vystoupení pěveckého sboru, který navštěvuje moje dcera. **Jak staré děti navštěvují tento sbor?** Děti od 1. - 3. třídy.

4. Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?

Ne, nevyrábíme.

MŠ č. 7:

Ve třídě bylo přítomno 23 dětí ve věku 3 - 7 let. Třída se nachází ve staré budově základní školy a disponuje prostory pouze jedné školní třídy. Přesto zde panovala vcelku klidná a příjemná atmosféra. Pro ukončení volné hry zazněl zvoneček. V tu dobu byly ve třídě obě učitelky (obě s délkou praxe do 20 let). Děti se posadily do kruhu. Učitelka zopakovala motivaci z předchozího dne. Poté odešly děti na pohybové činnosti do tělocvičny základní školy. Po návratu pokračovaly v kruhu řízenou činností.

Popis činností:

1. *Relaxace* - všechny děti si vzaly svůj plastový hrneček a brčko. Napustily si do něj trochu vody. Střídaly slabý výdech (malé foukání), silný výdech (velké foukání), dlouhý výdech (kdo vydrží do 10) atd.

2. *Hra na déšť* - všechny děti dostaly dvě ořechové skořápky. Nejprve hrály malý déšť (kapky padají pomalu), velký déšť (kapky padají rychle), nakonec silný liják (kapky padají rychle a nahlas).
3. *Hra na déšť - reakce na gesto* - učitelka ukazuje: ruka nahoře (velký liják), ruka jde dolů (déšť přestává).
4. *Píseň Prší, prší* - děti zpívaly a na skořápky vyukávaly rytmus písně
5. *Píseň Kapy, kapy, kap* (sborník písní pro MŠ Skřivánek) - zpěv + hra na tělo (1. sloka - tleskání prsty do dlaně, 2. sloka - tleskání dlaněmi, 3. sloka - bouchání do země)

H-P činností se aktivně a s radostí zúčastnily všechny děti. Píseň Prší, prší hrála jedna učitelka na kytaru, druhou píseň hrála druhá učitelka na keyboard. Během činností bylo využito několik druhů H-P činností. Děti hrály na rytmické nástroje z přírodnin, neměly pohybové pomůcky. Velkou nevýhodou byl malý prostor, ve kterém se pohybové činnosti nemohou realizovat vůbec (pouze taneční či pohyb na místě). Velkým plusem je však možnost využití tělocvičny s dostatečně velkým prostorem a se všemi pohybovými pomůckami.

Rozhovor

1. Stačí Vám pro hudebně - pohybové činnosti znalosti ze školy?

Ano, stačí. ***Jakou školu jste vystudovala?*** Střední pedagogickou.

2. Navštěvujete nějaké hudební nebo pohybové semináře? Ne, nenavštěvují. Proč ne?

Navštěvují hlavně semináře týkající se efektivní komunikace a prevence šikany.

3. Odkud případně čerpáte náměty pro hudebně - pohybové činnosti?

Čerpám od svých kolegů a ze svých poznámek ze školy.

4. Vyrábíte si s dětmi vlastní nástroje?

Ne, nevyrábíme. Používáme přírodniny - kamínky a skořápky z ořechů.

Příloha VI - Souhrnné tabulky

A. Výsledky pozorování v jednotlivých třídách MŠ

		MŠ 1	MŠ 2	MŠ 3	MŠ 4	MŠ 5	MŠ 6	MŠ 7
	počet učitelek	2	1	2	1	1	2	2
	uč. hraje na nástroj	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
	jaký nástroj	klavír	klavír	kytara	klavír	klavír	kytara	kytara
	uč. hra na nástroj omezuje	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
typ využití H-P činností	pohyb. hry	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
	chůze, běh	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
	hra na tělo	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano
	výrazové prostředky	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano
	pohyb - poslech	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano
	pohyb. improvizace	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne
	lidový tanec	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne
	pohyb. ztvárnění písně	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
jiné poznámky	děti hrají na Orffovy nástroje	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ano
	využití pohyb. pomůcek	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne
		učitelky se doplňovaly příjemné klima dostatečný prostor	statické činnosti nematematické propojení dostatečný prostor	výborné metodické vedení příjemné klima obrovský prostor	malý prostor	improvizace dětí na keyboard, malý prostor	neúměrně dlouhé, statické špatná organizace monolog učitelky	učitelky se doplňovaly příjemné klima malý prostor

B. Výsledky rozhovorů v jednotlivých třídách MŠ

	stačí znalosti ze školy	škola	semináře	lektoři	zdroj námětů	výroba nástrojů
MŠ 1	ano	SPgŠ	ano	Jenčková Jurkovič Štiller	SPgŠ	ano
MŠ 2	ne	SPgŠ nást.	ne	---	učitelka ZUŠ	ano
MŠ 3	ano	SPgŠ	ano	Jenčková	semináře literatura web	ne
MŠ 4	ano	SPgŠ	ano	Jenčková Kunzmanová Švejdová Sovová, Jišová	semináře	ano
MŠ 5	ne	VŠ	ne	---	literatura web	ano
MŠ 6	ano	SPgŠ	ne	---	pěv. sbor	ne
MŠ 7	ano	SPgŠ	ne	---	SPgŠ kolegyně	ne

C. Vyhodnocení dotazníků pozorovaných učitelek

		MŠ 1	MŠ 2	MŠ 3	MŠ 4	MŠ 5	MŠ 6	MŠ 7
	absolvovaná škola	SPgŠ	SPgŠ nástavba	SPgŠ	SPgŠ	VŠ	SPgŠ	SPgŠ
	délka praxe	> 20 let	> 20 let	3 - 10	> 20 let	0 - 2	3 - 10	11 - 20
	ZUŠ	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano
	hudeb. aktivity v současnosti	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ano
	pohyb. aktivity v současnosti	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano
	% H-P činností v PVC	26 - 50	0 - 25	0 - 25	0 - 25	0 - 25	0 - 25	26 - 50
využití H-P činností	řízená činnost	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano
	každodenní rituál	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano
	doplňk cvičení	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano
	motivace	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ano
	zkrácení dlouhé chvilé	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vybavení třídy	dostatečný Orffův instrumentář	ano	ano	ano	ano	ne	neuveđeno	ano
	dostatečnost pohyb. pomůček	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano
přínos H-P činností	rozvoj pohybu	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
	rozvoj rytmu	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
	rozvoj fantazie a představitosti	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne
	rozvoj řeči	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne
	rozvoj prosoc. chování	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ano